

TUNCƏR CÜCƏNOĞLU

MÜƏLLİM
(ÖĞRETMEN)

(2 hissə, 5 şəkilli pyes)

Özdəmir Nutku'ya...

Tərcümə edən: ELVİN NURİ

Tuncer Cücenoglu
cucenoglutuncer@gmail.com
www.tuncercucenoglu.com

İştirak edərlər:

HƏSƏN – müəllim, 50 yaşında

AYŞƏ – həyat yoldaşı, 40 yaşında

İLKƏR – böyük oğlu, 20 yaşında

TANƏR – kiçik oğlu, 17 yaşında

ƏLİ – Həsənin qardaşı, tacir, 45 yaşında

MARAL – Həsənin bacısı, 40 yaşında

NECATİ – Maralın əri, təqaüdçü, 55 yaşında

MÜFƏTTİŞ ÖMƏR UYSAL – 55 yaşında

MƏKAN : Taşrada (əyalətdə) bir kənd, sonra Ankara

ZAMAN : 1959-1960-cı illər;

Səhnə tərtibatı:

Həsən müəllimin Taşradakı taxta evi.

Salon: *Yerə xalça sərilib. Divarda Mustafa Kamal Atatürk'ün və İsmət İnönü'nün Portretləri yan-yanı asılıb. Bir divar saati var. Bir divan, köhnə bir bufet. Sınıq-salxaq kreslolar, stullar. Bir masa, bir radio.*

Otaq : *İlkər və Tanərin birlikdə qaldıqları otaq. Bir çarpayı. Divarda bəzi futbolçuların şəkilləri var. Tanər'in futbol – idman forması ilə çəkdirdiyi şəkil. Kiçik bir kitab rəfi, bir iş stolu.*

Ankarada bir mənzil

Salon : *aşyalar yenə eynidir.*

Müdür otağı : *Həsən müəllimin Taşrada (əyalətdə) işlədiyi ibtidai məktəbin müdür otağı. (Səhnənin qarşısında qoyulacaq bir masa və 2 stulla həll edilə bilər.)*

BİRİNCİ HİSSƏ

I

Həsən müəllimin əyalətdəki evi

(Ayşə pəncərənin qarşısında oturub. Qarşısındakı düyünü təmizləyir, bir-bir seçir. Divar saati 6 dəfə vurur.)

Ayşə (öz-özünə). Hara getdi bu qız? Başına bir iş gələcək. Qızıuum! Qızıuum! Ay Allah! (gördüyü işdən ayrılıb, uşaqların otağına və öz yataq otaqlarına baxır. Həm baxır, həm də "Qızıuum" deyər, çağırır. Mətbəxə keçir. Tapa bilmir. Yenidən işinə davam edir.)

Həsən (bayırdan). Xanım! (Ayşə çıxır. Həsənlə birgə gəlirlər. Həsənin hər iki əli doludur. Bir çörək, bir şüşə spirtli içki (rakı) və çərəz)

Ayşə. Çörəyi bir dənə almısan.

Həsən (üst geyimini soyunaraq). İki dənə almışam.

Ayşə. Hanı, axı, burda bir dənədir.

Həsən. Birini bu kimsəsiz adama vermişəm. Yenə də qapının qabağına çıxmışdı.

Ayşə. Deyirəm, o da yaxşıca öyrəşib ha! Həmişə evə nə isə gətirəndə, qapının qabağına çıxır.

Həsən (sərt). Bir az da pendir verdim.

Ayşə. Day olan olmuşdu, barı bir qədəh də içki (rakı) verərdin. (Deyinir) Uşaqları var.

Həsən. Baxmırlar da. İnsanlıq ölüb?

Ayşə. Bir kilo pendir neçə lirədir? Bəs, sən uşaqların yoxdur?

Həsən (sərt). İşimə qarışma! Tərliklərimi gətir!

Ayşə (sanki, anlamırmış kimi). Nə olub sənə?

Həsən. Heç... Mən acmışam.

Ayşə. Şorba hazırdır. Bir də dedim ki, plov hazırlayım.

Həsən. Uşaqlar hardadır?

Ayşə. Hələ gəlməyiblər. Qardaşın zəng eləmişdi.

Həsən. Nə vaxt? Bura gəlib?

Ayşə. Hə.

Həsən. Niyə gəlib ki? (*Mətbəxə keçir.*)

Ayşə. Bilmirəm, yenə gələcəyini deyib, getdi.

Həsən (*əlində məhrəba, daxil olur*). Nə vaxt gələcək?

Ayşə. Bu axşam.

Həsən. İçəridəki su boş-boşuna qaynaya-qaynaya qalıb.

Ayşə (*əlindəki padnosu mətbəxə apararaq*). Dedim axı, plov hazırlayacağam. (*İçəridən*) Qız yoxdur yenə.

Həsən. Yoxdursa, yoxdur.

Ayşə (*içəridən*). O, nə deməkdir? Bir qızı evdə qəbul edə bilmədin. Nə yeyir ki?

(*Mətbəxdən pişik səsi eşidilir.*)

Ayşə (*içəridən*). Qızım, sən burada idin? Mənim gözəl qızım... (*Salona gəlir. Qucağında bir pişik var.*) Bax, burada imiş. Qızım, canım...

(*Həsən içki (rakı) şüşəsinin qapağını dəsmalla tutaraq, açmağa cəhd edir.*)

Ayşə. Hər halda yenə içəcəksən.

Həsən. Dədənin puluna içmirəm.

Ayşə. Sağlamlığına görə deyirəm. Yoxsa, mənə nə var?

Həsən. Bu adam niyə gəlib?

Ayşə. Mən nə bilim?!

Həsən (*qapağı açıb*). Bir az pendirlə basdırma filan gətir.

Ayşə. Nə oldu, bəs, qarnın ac idi?!

Həsən. Aaa... Arvad, hazırla!

Ayşə. Basdırma qalmayıb.

Həsən. İsrəfçilik etsəniz, əlbəttə, qalmaz. Elə hey yeyirlər. Sən qazan, bunlar yesin. (*Bufətdən çıxartdığı iki stəkanı işığa tutaraq, tozlu olub-olmadığına baxır.*) O pişiyi də əlindən yerə qoy. Nə yeyib-içiriksə, hamısında tük var, ay arvad.

Ayşə. Gəl, gözəl qızım, gəl. Atan səni istəmir. (*Mətbəxə keçir*)

Həsən. İlahi, sən mənə səbr ver. Hələ bir atası da olduq.

Ayşə (*əlində bir qab pendirlə gəlir.*). Stəkanlar təmizdir?

Həsən. Təmizdir. Hardadır yenə bunlar? Yemək vaxtı bu uşaqları evdə görə bilməyəcəyəmmi?

Ayşə. Gələrlər.

Həsən. Gələrlər... Biri top ardınca düşüb, o biri də bir ildir kitab oxuyub gəzir.

Ayşə. Yaxşı, uzatma day.

Həsən. Sən nə deyirsən?

Ayşə. Söz vermişən ki, kimləsə dalaşacaqsan. Bu illər ərzində səssiz bir günümüz olmadı.

Həsən. Ordan su gətir! (*Stəkana raki (içki) doldurur. Arvadının gətirdiyi su qabını alır, stəkanlara doldurur.*) İndi bax. Özünü mənim yerimə qoy. Girdin sinfə. Uşaqlardan soruşursan: “Oğlum, bu səhər nə yemisən? Qızım, nə yemisən?” “Şorba çörək, zeytunla çörək, müəllimim”. Əksəriyyəti belədir. Bir dəfə geydiyini bir də geyinmir. Qulağında qızıl sırğalar, qolunda bilərziklər...

Ayşə. Bəlkə də, otuz dənə yük maşınları var. Bəlkə də, əlli. Ölkənin dörd bir yanına sementi onlar daşıyır. Day o taxmayıb, kim taxacaq?

Həsən. Bunu bir ibtidai sinif şagirdi edir.

Ayşə. Allah bilir, bəlkə də, uşağı töhmət eləmişən.

Həsən. Arı əsəbləşdirəni sancar.

Ayşə. Yenə başımıza iş açacaq. Sənə nə var, camaatın uşağından?

Həsən. Ora məktəbdir e, ay arvad!

Ayşə. Bunda uşağın günahı nədir? Valideynini çağırırdın.

Həsən. Çağırdım.

Ayşə. Onlara deyərdin.

Həsən. Gəlmədilər.

Ayşə. Sən də uşağını uşaqdan çıxdın. Bu, nə vaxt olub?

Həsən. Bu gün səhər. Bir də məktəbə gəlmədi. Əslində, hadisə bir neçə gün qabaq başladı.

Ayşə. Hadisə?

Həsən. Onlar mənim övladlarımdır. Birini digərindən ayıra bilmərəm. Öz övladlarımızı seçə bilirikmi? İlkəri seçərsən, yoxsa, Tanəri, desələr? Heç bilirsən, neçə nəfəri oxutmuşam? Bilirsən, axırda gəlib neçə nəfər əlimi öpdü? (*İçir*) Amma ona bunu etməyə məcburam. Digər uşaqlara görə etməyə məcburam. “Bax, onlar varlıdır deyə, onların tərəfini tutur” sözünü özümə deditdirmərəm.

Ayşə. İlkərə kənddə də elə eləmişdin. Oğlun sənə şagirdin idi. Qiymət cədvəllərini alan kənd uşaqları məktəbdən sevinə-sevinə çıxırdılar. Bizim oğlumuz evə ağlaya-ağlaya gəlmişdi. Niyə? Çünki atası bir fəndən kafi qiymət yazmışdı. Kafi qiymət alacaq qədər bacarıqsız, tənbel bir uşaq idi?

Həsən. Hələ 5 yaşı vardı.

Ayşə. Oxuyub-yaza bilirdi.

Həsən. Heç rəsmi şagird deyildi.

Ayşə. İki üstə gəl ikinin cavabının dörd olduğunu bilirdi. Ən azından başqaları kimi.

Həsən. O, həqiqətən, qiymət cədvəli deyildi ki.

Ayşə. Qiymət cədvəli gerçək deyildisə, bəs, onda niyə kafi qiymət yazdın? “Həsən bəy öz uşağını başqalarından seçir” deditdirməmək üçün, elə deyil?

Bizim ziyanımıza olsa belə, həmişə başqaları üçün, “başqaları nə deyər” şübhəsi ilə yaşadın. Axırı nə oldu? Budur, başımızı gırləyəcək atandan qalma bir ev. Bir qardaşına bax. İşə kiçik bir mağaza ilə başladı. On ildə un fabriklərinin sahibi oldu. Evləri, bağları... Altında maşın belə var.

(İlkər səssizcə içəri girir.)

Həsən. Arvad, arvad... Onunla məni üzləşdirmə.

Ayşə. Gör, arvadını necə yaşadır?!

Həsən. Qəndi, dəmiri, sementi bu evin həyətində gizlədib. Unu, qəhvəni, pendiri bu otaqlarda gizlədib... Bunları mən edə bilərəmmi?

Ayşə. Bacara bilməzsən ki...

İlkər *(ümitsiz).* Yenə də mübahisə?

Ayşə *(mehribanlıqla).* Hələ acmamısan? Gəl otur.

(Həsən stəkanına bir az da rakı (içki) tökmək istəyir)

Ayşə. Çox oldu. *(Şüşəni götürüb, məxtəbə aparır)*

İlkər. Gecə yata bilmirsən, ata.

Həsən. Tanəri görmədin?

İlkər. Gördüm. Bu gün oyunu vardı.

Həsən. O, adam olmayacaq. Bir topu iki dirəyin arasından keçirmək üçün əlləşib-vuruşur. Ağı yoxdur ki, oturub, dərsləri ilə də məşğul olmur. Musiqidən belə, aşağı qiymət alıb. *(Kobud bir səslə)* Dooo. Ree. Miii. Sool. Lyaa. Dooo.

Ayşə. Barı onun yerinə musiqi dərsinə sən gir.

Həsən. Lağ eyləyirsən?

Ayşə. Artıq bir qədəh belə, təsir edir. Vəziyyəti yenə yaxşıdır.

Həsən. Yaxşıyam, bəli, yaxşıyam.

İlkər. Sus, ana!

Həsən. İşinizi yoluna qoyun, sonra siz də mənim kimi yaxşı olun.

Ayşə *(yavaşca).* İş yolundaymış...

İlkər. Sus, ana, sus.

Həsən. Həmişə namuslu olacaqsan. Niyə namuslu olacaqsan? Çünki namuslu adamın heç nədən qorxusu olmaz. Qorxaqların hamısı, əslində, namussuzdurlar. Çünki bir namussuz işləri olmasa, qorxaq olmazlar. *(Sürətlə çıxır, tualetə getdiyi məlumdur.)*

Ayşə. Ac qarnına içdi.

İlkər. İçməyə qoymaydın...

Ayşə. Mənə qulaq asır? Bu gün Cansızgilin qızını töhmətləyib.

İlkər. Niyə?

Ayşə. Sırğa taxır deyə. Qorxuram ki, başımıza bir iş gələr.

İlkər. Bundan o yana nə ola bilər?

Ayşə. Elə demə, oğlum. Pis-yaxşı dolanırıq. İstəyir, saç düzəltdirib gəlsin məktəbə. Sement fabriki onlar üçün işləyir. Əlləri, qolları uzun, Allah eləməsin, qaldırıb, bizi kəndə tullasalar... Əminin yanına gediblər. Cansızlar deyiblər ki, kəndlərdə süründürərik, bizim qanımıza dəyib-dolaşmasın.

İlkər. Kimdən eşitmişən?

Ayşə. Əli əmidən. Bir azdan gələcək.

İlkər. Denən day, yenə dava var da...

Həsən (*gəlir, gəzişərək*). Bir işlə məşğul olursan, elə deyil, əvvəlcə, öz vicdanına deyəcəksən. Görəsən, haqlıyam? Əgər haqlı olduğuna əminsənsə, qorxmadan addımlayacaqsan.

Ayşə. Hər gecə eyni sözlər.

Həsən. Sən qarışma, qadın. Qulaq as, oğlum. Harda qalmışdıq?

İlkər. Vicdandan danışırıdın.

Həsən. Mənə bir stəkan da içki gətir.

İlkər. Şirin-şirin danışırısan, ata.

Həsən. Bir stəkan içsəm, yəni acı-acı danışaram?

İlkər. O saat yatarsan.

Həsən (*fikirləşir*). Oldu, oldu. (*Susur*) Məndən inciməmişən ki?

İlkər. Niyə? Başa düşmədim.

Həsən. Bir fəndən zəif qiymət yazdığım üçün.

İlkər (*gülür*). Bunlar ağlına hardan gəlir?

Həsən (*Ayşəyə*). Niyə mənə xatırladırsan?

İlkər (*sərt*). Atama qəhvə hazırla, ana.

Həsən. Ay sağ ol, oğlum!

(*Ayşə çıxır.*)

Həsən. Bu gün bilirsən, mən nə etdim?

İlkər. Cansızgilin qızı töhmətlədin.

Həsən. Anan dedi, elə deyil? (*Susur*) Yazıq uşaq ağlayıb getdi.

İlkər. Yoxsa, qorxursan?

Həsən (*iyənə batırılmış kimi yerindən sıçrayır*). Sənin atan heç kimdən qorxmaz. Qorxmamışam da. Düz bildiyim yoldan qayıtdığımı heç görmürsənmi? Kəndlilərin əllərinə dəyənəklər verib, üstümə hücum etdirdilər. Evimi güllə yağışına tutdular. O vaxtlar balaca idin. Güllələr vız-vız divarlara dəyirdi. Yan keçirdi, dəyirdi... Anan səni qucaqlayıb, pəncərənin altında gizlənmişdi. O

namussuz adamın məktəbin bağçasını tarla kimi şumlamağına icazə verə bilməzdim. Qapını açıb, bayıra çıxdım. (*Bağırır*) Aldadılmış itlər! İtləər!

Ayşə (*qəhvəni gətirir, səssizcə*). Yenə də coşdu?

Həsən. Gecənin qaranlığında bir-bir dağılışdılar. Onlardan qorxmadığımı sübut eləmək üçün səhəri gün bağçanı şagirdlərə tapdalatdım. Mən namussuzlarla mübarizə apara-apara heç baş əymədən, qorxmamağa öyrəşdim. Sıxıntım başqadır. Mən heç bir uşağın ağlamağına dözə bilmərəm.

Ayşə. Deyəsən, Tanər gec gələcək. Barı biz yeyək. (*Mətbəxə keçir. Artıq hər gəlişində əlində çörək, boşqab və kimi şeylər var.*)

Həsən. Qəbul imtahanlarından bir xəbər yoxdur.

İlkər. Gözləyirəm, ata.

Həsən. Bircə fənnə görə, bir il burada avaralandın.

İlkər. Neyləyim? Bəxtim gətirmədi.

Həsən. Bəxti gətirməməklə heç bir əlaqəsi yoxdur. Çalışmadın.

İlkər. Çalışdım.

Həsən. Çalışsaydın, bir il gözləyərdin? Dostların ixtisaslarında ikinci kursa keçdilər. Bir ili itirdin. Sən bir müəllim övladısən, amma bacarmırsan. Çünki çalışmırsan. Nəyin əskikdir? Otağın var, kitabın var. Lazım olsa, əynimdəki pencəyi satıb, səni oxudaram. Əzilməyinizi istəmirəm.

İlkər. Liseyi bitirdim, ata.

Həsən. Lisey diplomu nə işə yarayır ki?

İlkər. Hələ ali təhsil alacağam, ata.

Həsən. İndi mən sənə yerində olsaydım, bircə dəqiqəmi belə, hədə verməzdim. Çox çalışıb, ən yaxşı ixtisasları bitirərdim. Mənim imkanlarım azdır.

İlkər. Mənim imkanlarım daha çoxdur? Universitetə qəbul imtahanına göndərmək üçün borc pul axtardım. Yeznəmin evində bir sığıntı kimi... Bunları xatırlatma. (*Yumşalır*) Bəlkə də, bundan yaxşısını edə bilmirəm, ata.

Ayşə. Yeməyəcəksən?

Həsən. Bu fincanı götür.

Ayşə. Yeməyəcəksən?

(*Yemək yeməyə başlayırlar.*)

Həsən (*peşman*). Mənim sözlərimi qəribçiliyə salma, oğlum.

Ayşə. Yeməyimizi yeyək.

Həsən. Sus, arvad! (*İlkərə*) Sən bizim ilk beşiyimizsən. Doğulduğun vaxt dərs aralarında belə, evə səni görməyə gəlirdim.

Ayşə. Sonra yenə oğlan oldu.

Həsən. Kişinin də oğlu olar.

Ayşə. Bir tərəfdən də qız olmadığına sevinirəm. Bir bax gör, bu dilsiz-ağızsız qıza belə, nələr edir.

Həsən. Nə yeyib-çiriksə, hamısı tükdür, ay arvad. Savadsız!

Ayşə. Gül kimi oxuyurdum da. Güc-bəla ilə məktəbdən çıxartdın. O boyda kargüzarın qızı idim.

Həsən. Sənin atan kargüzar deyildi. Kargüzarlıqda sadəcə, kiçik bir məmur idi.

İlkər. Nə olar, daha susun.

(Tanər içəri daxil olur. Dəli-doludur, yerində dayana bilmir.)

Tanər. Hop-hop, bu, nə sakitlikdir belə? Necəsən, ana? Bu gün bir qol vurmuşam, of, of! Ata, yenə komandanı mən xilas etdim.

Həsən. Əlini yu, keç süfrəyə.

Tanər. Ac deyiləm. Oyundan sonra rəhbərlər yeməyə apardılar. Doxsan dəqiqə də əlavə etdirə bilərdim. Amma nə qol idi... Oyunun bitməyinə çox az qalmış hesab 1-1. Qolu vuran həm oyunu, həm də kuboku qazanacaqdı. Bax, belə, sağdan, mərkəzdən. O saat havaya qalxdım. Bir başla zərbə. Top sol tərəfi boş olan Rıfqının qabağına düşür... Yenə topu mənə atır... 18 yaşım var. Bax, beləcə dayandığım yerdə, elə yerimdəcə bir hərəkət, hər iki mühafizəçi bir-bir tir-tap yıxıldılar yerə. Elə bil, əlimdən atırmış kimi dəqiqliyi ilə topa zərbə vurdum. Top getdi düz bizim Uzun Haqqının kəlləsinə. Yenə topu qabağıma atdı. Oyunun artıq son dəqiqəsi idi. Baş hakim saatına, hakim köməkçiləri bir-bir baxırlar. Topla hücumu keçdim.

Ayşə. Nəyə keçdin?

Tanər. Hücumu. Yəni... Sən başa düşməzsən. Daha əyləncəyə, tamaşaya başlamışam. Ötürə-ötürə, keçə-keçə gedirdim. Bir dənə də badalaq, əgər yalan deyirəmsə, namussuzam, qəssab Tahirin beli qırıldı.

Ayşə. Bu, bizim qəssabın?

Tanər. O deyil, ana. Tahir rəqib komandanın oyunçusudur. Allahsız çox sərt oynadığına görə, onu Qəssab adlandırırlar. Nəysə, qarıçı ilə üz-üzəyəm. Qarıçı kim olsa yaxşıdır? Pişik Cəfər. Pişik deyib, keçməyin. Samsunda bir oyununa baxmışdım. Ay Allahsız, dinsiz-imansız, vay! Doxsan dəqiqə qol keçirməmişdi. Özü də tamaşaçının ardıcıl söyüşləri və şüşəylə hücumuna rəğmən. Nəysə, bax, üz-üzə dayandığım Pişik belə bir qarıçıdır. Hakimə baxdım, gördüm ki, fiti ağzına aparır, fiti çalmaq üzrəydi. Nə görsəm, yaxşıdır?! Pişik bir zərbəsilə...

Ayşə. Can, bala, can.

Tanər. Mənə yox, topa. Daha doğrusu, yumruq vurmaq istədi. Amma elə nəzərə almışdım ki, topa vurub, geri qayıtdım. Pişik kəlçə kimi yerdəydi. Qarıçı bomboş idi. *(Bir an dayanıb, bir buğa güləşdirən şəxs kimi danışır.)* Tamaşaçılara bir belə

nəzər yetirdim. Topa bir zərbə... Qooooool. Hakimə tərəf çevrildim : “fitini çala bilərsən” deyən ifadə ilə baxdım. Oyun bitdi və kubok! Necə oynadığımı kaş ki, görərdiniz.

İlkər. Oyunda idim.

Tanər. Bəs, niyə mənə səslənmədin? Səni meydançadan salamlayardım. Bir az gələcəyə baxıram. Ankarada, İstanbulda. Necə oyunlar təşkil edəyəm. Minlərlə tamaşaçı. Bax, görərsiniz, mən böyük bir futbolçu olacağam. Ay-ulduzlu forma. Bəlkə, İtaliya. Transferlər, pullar, maşınlar, qız... Şeylər.

Həsən. Musiqidən də aşağı qiymət almısan.

Tanər. Ata, mən müğənni olmayacağam, futbolçu olacağam. O başıboş musiqiçi dedi?

Həsən. Sən bir bunun müəlliminə dediyi sözə bax.

Tanər. Onların hamısını qabağında diz çökdürəcəyəm. Məndən imzalı şəklimi istəyəcəklər, amma qazanc yoxdur. Onlar mənə qiymət yazmırlar. Mən də onlara imzalı şəklimi vermərəm. (*Əliylə ayaqlarına, öyünərək vurur.*) Bunlar ayaqdır, ayaq.

Həsən. Elə bil, ağı başında yox, ayağındadır.

Tanər (*əlindəki qəzeti uzadır*). Oxuyun.

Ayşə (*oxuyur*). “Məmləkətin səsi”. Aaa!.. Bu ki sənsən, vallah!

Tanər. Ucadan oxu ki, eşitsinlər.

Ayşə. Tanər. Bu ada diqqət. Meydanlarımızın cəsur futbolçusu. Atası müəllimdir.

Tanər. Bax, səndən də bəhs ediblər. Mənim sayəmdə, ha...

Ayşə. Anası evdar xanımdır. Bir özündən böyük qardaşı var. Xoşbəxt bir ailə. Tanərin bir çatışmazlığı var, o da şəraitsizlik.

Həsən. Ağıl çatışmazlığı, ağıl!

Ayşə. Lakin yaxşı bir məşqçinin əlinə düşsə, sabahın ulduzu ola bilər. Profesional futbolçuya nə lazımdırsa, onların hamısı onda var. Güclü ayaqları var. Ağılıdır. Ağılına hakimdir.

Həsən. Sən Allah! Siz bir ağılına hakim olana baxın.

Ayşə. Ötən il meydanda hakimi qaçıraraq oyandırdığı pis təəssüratı bu il kübar davranışı ilə unutdura bildi. Eyni zamanda, müəllimlik məktəbində tələbədir. Lakin dərsləri...

Tanər. Oralarını ötür, ötür, ötür, ötür, ötür... Oh!..

Ayşə. Buradan?

Həsən. Yox, əsas elə oraları oxu.

Tanər. Buradan.

Ayşə. Gələcəyin ulduzu Tanər deyir ki, “yeganə məqsədim məşhur bir futbolçu olmaqdır. Ay-ulduzlu formanı geyib, xarici qapılarda qol yarışına girmək ən

böyük istəyimdir. “Müəllim olmağındansa, məşhur bir futbolçu olmağım daha yaxşı olacaq” deyən atam, ən böyük azarkeşimdir”.

Həsən. Nə? Mən belə bir söz deməmişəm.

Tanər. Ata, yaxşı, idarə elə də. Jurnalistlər bu cür yalan, səhv şeylər yazarlar.

Həsən. Peşə hörmətim.

Tanər. Peşə hörmətindən filan əl çək, ata. Millət pul qazanır, sən hələ də peşə hörmətindən danışırsan.

Həsən. Mən bunu ifşa edəcəyəm. Düzəlişlə göndərəcəyəm!

Tanər. Ata, bir az anlayışlı ol. (*Özünə əminliklə*) Sizə bir şey deyim? Siz də yaşayacaqsınız. Heç kasıbçılıq çəkməyəcəksiniz. Ana, hətta sənın xəzin də olacaq. Sizi ən yaxşı mənzillərdə yaşadacağam. Sənə xidmətçi də tutacağam. Artıq çirkli qab-qasığa, mətbəxə fasilə. Xanım olacaqsan, xanım. Qardaşım üçün də yaxşı şeylər fikirləşirəm. Sənə böyük bir dükan açmalıyam. Kitab evi. Böyük bir dükan. Dəftərxana, jurnal, qəzet, kitab. Nə deyirsən? (*Cibindən bir kağız çıxarır*) Məni Ankaradan çağırırlar. Sınayacaqlar. Di gəl ki, bu dizimdə bir ağrı var, amma o vaxta kimi keçər.

Ayşə (*oğlunun ayağına tərəf əyilir. Şalvarını yuxarı çəkərək baxır*). Vay, can bala, vay! Gör, necə təpikləyiblər?! Ayaqları sınınsın inşallah!

Tanər. Futbol kişi oyunudur, ana.

Həsən. Qorxuram ki, bir gün şikəst olub gələsən. Müəllimlik məktəbini qurtar, peşənə yiyələn. Qızıl kimi bir müəllim ol.

Tanər. Mənim peşəm bu olacaq, ata. Eyni zamanda həm futbolçu, həm müəllim olmaq mümkün deyil.

Ayşə. Gör necə utandı.

Tanər. Bir gün bu evə maşınla gələcəyəm.

Həsən. Maşın dediyin, təcili yardım olmasın?!..

Tanər. Ata, bir az pul verərsən?

Ayşə. Neyləyəcəksən, əzizim?

Tanər. Dostlarımla kinoya gedəcəyik.

Ayşə. İndi?

Tanər. Hə.

Həsən. Kimdən icazə almısan?

Tanər. Dostlarım gözləyir, ata.

Həsən. Biz burada nəyik bəs? Otur yerində, dərslərinlə məşğul ol.

İlkər (*mülayim*). Otur.

Tanər. Gözləyirlər axı.

Həsən. Mənim şərəfimi düşünmürsən?

Tanər. Dostlarım gözləyir.

Ayşə (*yavaşca*). Otur, oğlum. Qardaşın dostlarına xəbər edər. Onsuz da bu gün

əsəbidir.

Həsən. Çalış, çalış. Brilyant kimi dəyərli müəllim ol.

Tanər. Sənin kimi?

Həsən (*Ayşəyə*). Bunların hamısı sənin sözlərindir.

Ayşə. Bəs, həqiqətən də pulu yoxdursa?..

Tanər. Düzdür. Bu gün ayın axırı hesab olunur. Amma içkiyə tapar.

Həsən. Ay səni, eşşək oğlu, eşşək.

Tanər. Əynimdəki paltar da səndən qalmadır. Pencəyimin cibi həmişə sağdadır. Tərs üzünü düzəltməkdən... Evin borxu qurtarandan sonra, yaşadacaqdın bizi, bəs, nə oldu, hardadır?

Həsən. Səni rədd edəmə, silərəm.

Tanər. Beləcə, olmayan mirasdan da məhrum edərsən.

Həsən (*üstünə atılıb şillələyir*). Ax, səni!

Tanər. Vurma, bəsdir, vurma.

(İlkər və Ayşə Həsəni tuturlar.)

Tanər (*inadla*). Sənin kimi sürünmək istəmirəm. Bu günə qədər heç nəyimiz olmadı. Bircə, öz kefini fikirləşmişən. Hələ məni, heç fikirləşməmişən. Müəllimlərin vəziyyətini görmürsən? Bir sətir yazıyla, "görülən ehtiyac qarşılığında" deyib, sağa-sola dağılırlar. Aşağılanırlar, döyülürlər, sürünürlər. Niyə məni müəllimlik məktəbinə verdin? Qısa yolla başından eləmək üçün, elə deyil?

Həsən (*yumşalır*). Bunları mənə deyirsən?

Tanər. Sənə deyirəm!

İlkər. Ağ eləyirsən!

Tanər (*qardaşına qışqırır*). Sən qarışma!

(İlkər qardaşının üstünə gedir, yumruqlayır. Tanər yerə yığılır.)

Tanər (*qəzəblə ayağa qalxır. Qardaşına vurmaq istəyir, imtina edir. Masaya bir yumruq vurur*). Həmişə qısqanmışan məni, ta uşaqlığımızdan bəri. (*Otağına gedib, səssizcə ağlayır*)

(Sükut)

Ayşə. Kaş ki, göndərərdin.

Həsən (*pul kisəsindən pul çıxardır*). Al, ver bunu.

Ayşə (*alır*). Qardaşından nə vermişən, ala bilmirsən? (*Tanərin yanına gedir*) Al,

oğlum.

Tanər. Hər ikisinə nifrət edirəm. Hələ ona...

Ayşə. Məni incitmə, pərişan eləmə, oğlum. Al, götür.

Tanər. Məni vurdu. Bir gün onun sifətini çərşənbə bazarına çevirəcəyəm, üzgözünü dağdacağam.

Ayşə. O, nə sözdür? Bizim ailədə harda görünüb ki, böyük qardaşa əl qaldırılsın?!

Tanər. Bu evə gəlmək istəmirəm.

Ayşə. Dostlarını gözlətmə. *(Götürmədiyini görəndə, çölə çıxır. Pulları masanın üstünə qoyur. İlkər pulları alıb, qardaşının yanına gəlir.)*

İlkər. Götür də. *(Nə isə etmək istəyir, qolundakı saati çıxarıb, uzadır.)* Sənin saatın yox idi.

Tanər. Mən bundan da yaxşı saatlar ala bilərəm.

İlkər *(yaylıqla burnunu silmək istəyir).* Bu gün atamın sıxıntısı var. Mən sənə "otur" deyə, xəbərdarlıq eləmişdim. Neyləyək, xasiyyəti belədir də. O, bizim atamızdır. Mənə də əsəbiləşir, qışqırıb-bağırır. Gərək üsyan edək?

Həsən *(içəri girir).* Mənim ərköyün Tanərim. Bu pulu al, dostlarını gözlətmə. İlkər, sən də get.

İlkər. Ata, ürəyim istəmir.

Həsən *(Tanərə).* Açarın var?

Tanər. Var.

(Tanər yavaşca gedir.)

Həsən. Mənə bir qədəh içkini çox görür.

(İlkər və Həsən qonaq otağına girirlər. Sükut. Bayırdan yaxınlaşan və evin qarşısında dayanan maşının səsi. İlkər qapını açır. Həsənin qardaşı Əli girir.)

Əli. Axşamınız xeyir. Əl öpənlərin çox olsun, qardaş oğlu.

Ayşə. Xoş gəldin.

Əli. Xoş gördük, gəlinbacı.

Həsən *(kөнүlsüz).* Xoş gəldin.

Əli. Xoş gördük, qardaş. Necəsən, qardaşoğlu?

İlkər. Çox sağ ol, əmi.

Ayşə. Buyur, əyləş.

Əli. Yox, belə yaxşıdır. *(Divardakı şəkillərə baxır. İsmət İnönünün şəkildən narahat olduğunu səssizcə, əl-qol hərəkətləriylə Ayşəyə bildirir.)*

Ayşə. Nəzmiyyə necədir?

Əli. Yaxşıdır. Salamları var.

Ayşə. Onu da gətirərdin. Altı aydır üzünü görmürük.

Əli. İnşallah başqa vaxt.

Həsən. Məni axtarmısan.

Əli. Eləcə baş çəkdim.

Həsən. Nə olub, nə isə olub?

(İlkər otağına keçir.)

Ayşə. Qəhvən necə olsun?

Əli. Şirin. *(Ayşə çıxır.)* Danışmağa gəlmişəm, qardaş. Bax, belə iki qardaş səninlə danışaq. Hər nə qədər əlinin tərsiylə məni qovsan da yenə böyük qardaşımсан. İstəmərəm ki, sənə ziyan dəysin. Günorta Cansızgil mənim dükanıma gəldilər.

Həsən. Boş yerə gəlməmişən.

Əli. Cansızgilin qızı söymüsən.

Həsən. Sən bir işə bax.

Əli. Elə dedilər.

Həsən. Söyməmişəm.

Əli. Canım, elə deyirlər.

Həsən. Sən mənim heç yalan danışdığımı görmüsən? Söyməmişəm.

Əli. Hər nə isə, eləmişən, ya eləməmişən, onlar elə deyirlər. Cansızgili tanıyırsan. Hökümətlə araları yaxşıdır. Şəhər rəhbəri qohumlarıdır. Burdan Ankaraya bir xəbər yollasalar, bu işin sonu necə olar? Qardaşımсан, sənə pislik olunmasını istəmirəm. Sən bir yana, gəlinbacını, uşaqları fikirləşirəm. Onsuz da sən sağa-sola sürgün edilməyə...

Həsən. Bu məsələ sənlik deyil.

Əli. Necə yəni, mənlik deyil? Bilirsən ki, sement və dəmir işini atmamışam. Cansızgillə pis münasibətdə olmaq heç mənim işimə yaramır. Sənə görə mənim də işlərim alt-üst olar, qardaş. Əlləri hər yerə çatır. Bunlardan qorxmaq lazımdır. Düzdür, mənim də adamlarım var, lakin bunlar daha güclüdürlər. Ən azından bir qarışıqlıq, dava, mübarizə yaranar. Başa düşdünmü?

Həsən. Başa sala bildin!

Əli *(Ayşənin gətirdiyi qəhvəni götürür).* Sağ ol, gəlinbacı. *(Ayşə İlkərin yanına gedir)* Onu demək istəyirəm ki, bu adamlarla didişmək olmaz.

Həsən. Neyləməyimi istəyirsən?

Əli. Əl öpməklə, ağız yox olmaz. Sabah get yanlarına, üzr istə. De ki, "səhvən olub". Bu iş də qurtarsın getsin.

Həsən. Əllərini də öpüm?

Əli. Misal üçün...

Həsən. Ortada yol göstərən, göstəriş var. Qulağında qızıl sırğalar, qolunda bilərziklərlə heç bir şagird məktəbə gələ bilməz.

Əli. Göstəriş dediyin nədir ki?! Yazılmış kağız... Bir az görməzdən gəl.

Həsən. Madam ki, görməzdən gəlmək mümkündür, bəs, o göstərişləri niyə verirlər?

Əli. Onu məndən soruşma. Mənim o işdən başım çıxmır.

Həsən. Başın çıxmır, onda qarışma bu işə. Eləməyə məcburuq. Əgər belə etməsək, bu dəfə məktəb direktoru pis vəziyyətdə qalar.

Əli. Əksinə, eləsən, pis vəziyyətdə qalar. Bir də ki, məktəb müdirini zadı bir kənara

qoy. Kim çətinliyə düşürsə, düşsün, sən düşmə. Cansızgili güc-bəla ilə saxladım.

“Dayanın, hələ bir danışaq, razılaşaq” dedim, dayandılar.

Həsən. Dayanmasınlar. Əllərindən gələni eləsinlər. Ortalıqda əməl ediləcək qanunlar var.

Əli. Yaxşı, qardaş. Madam ki, ortada əməl ediləcək qanunlar var, de görüm, onda sən kimsən? Sən, sən?

Həsən. Nə demək istəyirsən?

Əli. Sən bir ibtidai sinif müəllimisən. Yəni dövlət işçisisən. Lakin Cansızgil siyasətlə məşğul olduğunu deyirlər.

Həsən. Heç yerdə qeydiyyatda deyiləm.

Əli. Hiyləgərlik edirsən, qardaş. Hamı bilir. Hər yerdə təbliğat aparırsan. (*İsmət İnnönünün şəklini göstərir*) Karın şekli belə, yuxarı başdan asılıb.

Həsən (*əsəbləşir*). Batı Cəbhəsi komandirimə kar deyirsən?

Əli. Birdən ağızımdan çıxdı, qardaş. Batı Cəbhəsi vaxtına heç bir sözüümüz yoxdur. Amma sənin bunu dəstəklədiyini hamıya bəllidir.

Həsən. Bax, yenə də “bu” dedin. “Bu” dediyin şəxs Batı Cəbhəsi komandiridir.

Əli. Komandirliyi qalıb ki?! Keçib bir partiyanın başına, məmləkəti qarışdırır. Rəhbər olduğu günləri də görmüşük. Şəklini pulların üzərinə qoymadı? Onun yeri rahatdır. Qarışdırın görək. Bəs, siyasətlə sənin nə işin var? Başını sal, işinlə məşğul ol da, qardaş.

Həsən. Mən vəzifəmi yerinə yetirirəm.

Əli (*əsəbləşir*). Müxalifəti müdafiə etmək sənin vəzifən deyil.

Həsən. Mən müxalifəti yox, demokratiyanı müdafiə edirəm.

Əli. Demokratiyanı yox, qarışıqlığı, ixtişası müdafiə edirsiniz. Xalqı üsyana çağırırsınız.

(*İlkər və Aysə içəri girirlər.*)

Həsən. Yalandır!

Ayşə. Belə eləməyin! Qonşular eşitməsin. (*Çaşqın halda radionu yandırır.*)

Radio səsi. İndi isə bu gündən etibarən Vətən cəbhəsinin iştirakçılarını sadalayıram. Vilayətlərə görə səpələnmə Ankara... Beypazarı... Yavuz Şən və həyat yoldaşı Safinaz, uşaqları Akın, Təkin, Şəmsəddin, Altan, Furkan... Şəmsəddin Aslan və həyat yoldaşı Nəriman... Övladları Baskın, Daşqın, Aygül, Songül, Tangül, Cangül, Şəngül...

İlkər. Ata!

Həsən. Sən qarışma, arvad!

Əli. Bu, necə işdir?

Radio səsi. Cansu, Qansu, Qartal, İdil, Qaya, Gürbüz, Toksöz...

Həsən. Sən başa düşməzsən.

Əli (*əli ilə radionu göstərir*). Görmürsən, millət axınla iqtidarın yanına qaçır... Bir az ibrət götür. Bu işlərə qarışma!

Həsən. Sən mənə əmr verə bilməzsən. Bu yalanları millətə yedirirsiniz. (*Qaçıb radionu söndürür.*) Yalan, bunların hamısı yalandır! Dövlət radiosunu ələ keçirmisiniz.

Utanmadan, itləri, pişikləri belə, oxudursunuz. Qulaq as! Qulaq as! Dünən bu namərd çavuş çoban iti deyə sayırdı. Belə də adam adı olar? Paf! Paytak! Balqız! Hətta inəkləri də cəbhədən əldə edirsiniz. Yeni bir övladın olsa, adını Çavuş qoy. Ya da Çomar... Qız da olsa, yaqın ya Balqız, ya da Minnoş qoyarsan.

Əli (*olduqca əsəbləşir, Həsəni təhqir edir.*). Uzağı kiçik müəllimciksən. Sabah get, üzr istə.

Həsən. Fırıldaqçı!

Əli. Mənə dedin?

Həsən. Burada başqa fırıldaqçı var?

Ayşə. Bu, nə hərəkətdir?

Əli. Yaxşılığı da başa düşürsən. Nə vaxtdan bəri ağıl işləyənlərə fırıldaqçı deyilir?

Həsən. Sementi, dəmiri harda gizlədirsən? Yenə bizim həyətə gətir. Möhtəkir! Yeyib, soyub-soğana çevirdiniz, talan elədiniz bu məmləkəti. Hələ doymamısınız? On ildir doymadınız?

Əli. İçib, millətə namus fitvası verir.

Həsən. Sən də mənə de də. Oğru de, fırıldaqçı, möhtəkir de. Hə, buyur, dayanma.

Əli. Bu evi mənim sayəmdə əldə etdiyini yadından çıxartma.

Həsən. De görüm, sənə borcum var?

Əli. Ev pulunu doqquz aya ödədin. (*Kinayəli*) Ödəyib!

Həsən. Sənin kimi fırıldaqçı olsaydım, bir günə ödəyərdim. Hələ hesab verməmişən. Hələ atamın meyiti ortada olanda, dükanın kassasının dalından

keçmədinmi? Oğru! (*Əlinin danışmağına imkan vermir.*) Bax, ağzından kiçik söz belə çıxsın, pəncərəni açıb, çölə bağıraram. Sən məni rüsvay edirsən. Səndən utanıram! Mən qüruru olan bir müəlliməm. Heç kimdən üzr istəməyəm!

(İlkər və Ayşə Həsəni susdurmağa çalışırlar.)

Ayşə. Həsən, biabır olacağıq.

İlkər. Ata!

(Əli qaçırmuş kimi gedir.)

Həsən (*arxasınca*). Cansızgilə də məndən salam de. Əllərindən gələni əsirgəməsinlər!

II

(Ayşə həmişəki kimi yemək hazırlığı ilə məşğuldur. İlkər daxil olur.)

İlkər. Poçtalyon gəlib?

Ayşə. Nə olub yenə üz-gözünü turşutmusan? Yoxsa?..

İlkər. Yəqin həyəcəndədir.

Ayşə. Atan bibinə zəng vuracaqdı.

İlkər. Səhər zəng edib, tapa bilməyib. Deyəsən, bir yerə daxil ola bilmədim.

Ayşə. Nə bilirsən?

İlkər. İmtahan cavabları çıxıb. Bütün dostlarım hərəsi bir yerə qəbul olub. Çoxu qeydiyyatdan keçməyə gedib.

Ayşə. İnşallah sən də qəbul olarsan, oğlum. Məyus olma.

İlkər. Deyəsən, qəbul olmamışam.

Ayşə. Hardan bilirsən?

İlkər. Qəbul olsaydım, bibim bizə zəng vurmazdı mı?

Ayşə. Bəlkə də, zəng vurub. Gözlə, atan gəlsin. Bir də ki, qəbul olmasan, nə olacaq ki? Salamətliq olsun, oğlum. Özünü üzmə. Canından artıq deyil ki. Divarı nəm, insanı qəm yıxar. Özünü üzmə.

İlkər. Əmim məni çağırırdı.

Ayşə. Nə vaxt?

İlkər. Günorta.

Ayşə. Niyə?

İlkər. Qorxası bir şey yoxdur. Əgər qəbul olsam, məndən Ankarada harda qalacağımı soruşdu.

Ayşə. O, nə deməkdir? O, oxudacaq, ya biz?

İlkər. Dedi ki, bibimgildə qala bilməyəcəyəm. Evlərinin darısqal olması, filan...

Ayşə. Bunları atana demə. Yenə də aləm bir-birinə dəyməsin. Bir də o, nə deməkdir?

İlkər. Bəlkə də, bibimgil deyib. Onsuz da bircə qorxuları təhsil aldığım müddətdə onlarda qalmağımdır.

Ayşə. Mən burada quru soğan yeyərəm, amma səni heç kimə möhtac eləməyəm. Atan da elə.

İlkər. Kurs vaxtı üç ay dözə bilmədilər orada qalmağıma. *(Səsini eynilə bibisinin ərinin səsinə oxşadaraq)* "Bir insan bir insanın evində ən çox bir həftə qonaq olar! Oğlum, yeməyini ye də, sənə görə demədim". Bibimgildə qala bilmərəm, ana. Düzgün də deyil. Bəs, harada qalacağam?

(Sükut. İlkər otağına keçir, qapını bağlayıb, siqaret yandırır. Bayır qapısı döyülür. Ayşə açmağa gedir. İlkər siqareti söndürür, tüstüsünü pəncərədən çölə çıxarmağa çalışır.)

Həsən *(gəlir, əlindəkiləri masaya qoyur)*. Bir xəbər yoxdurmu?

Ayşə. Yox. Bəs səndə?

Həsən. Səhərdən telefonun yanında yam. Neçə dəfə əlaqə saxladım. Amma cavab verən yoxdur.

Ayşə. Telefonları nasaz olmasın?!

Həsən. Nasaz olsa, başa düşülərdi. Cavab vermirlər. İlkər gəlib?

Ayşə. İçəridədir, otağında.

Həsən *(qapını açıb, İlkərin yanına gedir. Ən azından oğlu qədər həyəcanlıdır. Amma biruzə verməməyə çalışır)*. Bir xəbər gəlməyib. Nə oxuyursan belə?

İlkər. Roman oxuyuram, ata.

Həsən *(götürür)*. Belə boş-boş şeylərlə beynini yorma. Bunların çoxu boş şeydir, yalandır. Bizim həyatımızı yazsınlar. *(Fikirləşir. Xatırlayır.)* "Sus, bir az səbr elə, bir gün gələcək, bu məsləyin nə qədər şərəfli olduğunu öz gözlərinlə görə bilərsən. De görüm, dünyada düşməninə məğlub etməkdən daha ləzzətli bir şey varmı?"

İlkər. Başa düşmədim, ata.

Həsən *("hələ bitməyib" ifadəsilə oğlunun sözünü kəsir)*. "Şübhəsiz, yoxdur". *(Səsini əvvəlki vəziyyətə salaraq)* "Don Kixot"u oxumusan?

İlkər. Oxumuşam.

Həsən. Afərin! Xoşuna gəldi?

İlkər. Hə.

Həsən. "Don Kixot" da nədən bəhs edir?

İlkər *(fikirləşir)*. Feodalizmin süqutundan bəhs edir. Bu süqutu görə bilməyən bir insanın ümitsiz çırpıntıları. Hər şeyin dəyişdiyini görə bilsəydi, o komediyalar

başına gəlməzdi.

Həsən. İnsan oxuyacağı kitabı düzgün seçməlidir. Yüz minlərlə kitab yazılıb. Hamısını oxumağa insanın ömrü kifayət edərmi?

(Bayır qapısı tez-tez çalınır. Ayşə qapıya baxır.)

Ayşə (səsi gəlir). Aaaaa?..

Maral. Gəlin...

(Ayşə və Maral içəri girirlər.)

Maral (çox danışan, boyanmış toyuqları xatırladır). Qardaş! İlkəəəər!

Həsən. Xoş gəldin.

Ayşə. Birdən çaşıb qaldım.

Maral (gülərək, "muştuluğumu verin" deyirmiş kimi hamıya baxır). İlkərim, sən mühəndismi olacaqsan?

Həsən. Nəəə?

Ayşə. Necə?

İlkər. Yoxsa...

Maral. Oğlumuz... (Ləzzət alaraq) Aqranomluq fakültəsinə daxil olub.

İlkər. Bibi, doğrudan?

Həsən. Doğrudan?

Ayşə. Sənə şükürlər olsun, Allah!

Həsən. Doğrudan elədir, Maral?

Maral. Qardaş, and içirəm ki, qəbul oldu. Budur, bax! (Çantasından bir kağız çıxardıb göstərir.) Bu səhər. Günortaya yaxın. O saat bizimkini tapdım. "Zəng edib, xəbər verək" dedi. Zəng eləməyə nə ehtiyac var, uzun yol deyil ki..." Mindim avtobusa və budur, gəldim.

Həsən. Aslan bacım mənim. Gəl görüm, mənim şirin oğlum. (Oğlunu öpür) Üzümü qara eləmədin.

Ayşə. Otur da.

Həsən. Bax, indi içmək lazımdır. Oradan rakımı (içkini) gətir, arvad.

Ayşə. İçməsən, olmaz.

Həsən. İndi də içməyib, bəs, nə vaxt içəcəyəm?!

Ayşə (xoşbəxt). Onsuz da bir səbəb tapırsan içmək üçün. Əgər qəbul ola bilməsəydi, onda da "qəbul ola bilmədi" deyib içəcəkdin.

Maral. Birbaşa bura gəldim. Qardaşım Əli necədir?

Həsən. Sən Allah, adını çəkmə onun.

Maral (sanki, bilmirmiş kimi). Yenə nə oldu, qardaş?

Ayşə. Mübahisə elədilər.

Həsən. Mənə ağıl vermək istəyirdi... Yəni haqsız idim?

Ayşə. Sənə deyən olmadı ki, haqsızsan. Əslində, haqlılıqla haqsızlıq vacib deyil.

Həsən. Bəs, eləysə vacib olan nədir?

Maral. Qardaş... Bezib yorulmadın bu işlərdən?

Həsən. O fırldaqçı mənə ağıl verə bilməz.

Maral (*pərişan olub*). O, sənin qardaşındır. Qardaş qardaşın pisliyini istəyərmisi?

Həsən. Qardaş qardaşın pisliyini istəməz. Hələ mənim kimi qardaş.

Maral. Tanər yoxdur?

Həsən. Yox, əlində çanta futbol meydançalarında veyillənir. (*Hərdənbir oğluna baxıb, qürurlanır.*) Yeznəm necədir?

Maral. Eh, qardaş, neyləsin, işləyir, bildiyin kimi.

Həsən. Harda? Özünə iş tapıb?

Maral. İşləyir, amma işdə yox, evdə. Saxsılarla, eyvanla. İndi də hin salıb beyninə. Binanın həyatında hin düzəldəcəkdi. Lakin digərləri icazə vermədilər. Buna görə də hamısından küsdük. Əslində, haqsız da deyillər. "Bura kənd deyil ki, hin-min düzəldirsiz" deyirlər. Amma Necatini də qınamaq olmaz. Təqaüdçü adamdır.

Həsən. Hər halda, asan deyil.

Ayşə. Təqaüdə çıxmağı özü istəmişdi.

Maral (*əsbiləşir*). Düz elə işləyəcəyi yaşda. (*Yamsılayır*) "Xanım, xanım, mən təqaüdə çıxıb, dükana açacağam, pul kəsəcəyəm". Pul kəsdi. Mükafat da əlimizdən çıxdı. Məmur adamın ticarətdən nə başı çıxır?! Gəlin, belə deyək: bu gün mal alır, dükana daşıyıb, rəflərə yerləşdirənə qədər qiymətlər dəyişir. Amma bundan xəbəri olmur. Köhnə qiymətlə satsa, nə olar? Təzədən mal almağa gedəndə, vəziyyəti başa düşür, amma onda da artıq iş-işdən keçmiş olur. İflası qaçılmaz olur və iflas olur. Yenə Allaha şükür ki, üç-beş qəpik qırağa qoyduğuma görə, tamamilə aylıq təqaüdə möhtac olmadıq.

Ayşə. Heç olmasa, eviniz var.

Maral. Evlə iş bitmir ki. Həyat bahalıdır, yaşamaq çətin. Bilirsiniz, bəzən boğaza yığılıram. Bir az çıx, gəz-dolaş. Kinoya get, teatra, futbola get.

Həsən. O, əhilləşib getməz.

Maral (*ərinin dərđini çəkir*). Artıq qonaqlığa da gedə bilmirik. Çünki hara ki gedirik, həmin evin kişilərlə başlayır qolgüləşi etməyə. O gün az qalmışdı ki, bizim qapıçının qolunu qırsın.

Ayşə. Allah qorusun!

Maral. Qoruyacağı filan yoxdur. Yuxarı mərtəbədə yaşlı bir adam var, Təhsin bəy. Yazıq şəkər xəstəsidir. Yenə narahat olmuşdu, evinə getdik. Onunla belə, qol güləşdirməyə cəhd elədi. Təhsin bəy də coşub, bizimkinə bağırmağa başladı.

Mənim qolumu heç kim yıxa bilmədi, sən yıxacaqsan? Buyur görək masaya. Adama nə isə olsa, neyləyərək? Necatini çıxartdım bayıra. Elə qəzəblənmişəm ki, itlərin olduğu aşağı mərtəbəyə aparıram. Təhsin bəy də əlinə iki medal alıb, arxamızca qışqırır : “Bunları mən döyüş meydanlarında qazanmışam. Məni heç kim məğlub edə bilməz, kişisənsə, gəl”.

Ayşə. Allah sənə səbir-savab versin.

Maral. Dayan görək, hələ bitməyib. Bir saat keçmədi ki, bir təcili yardım gəldi. Təhsin bəyi xərekdə aparırdılar. Yazıq adam şəkər komasına giribmiş. Təhsin bəyin də oğlu bizi pəncərədə görüb, bağırır ki, əgər atama bir şey olsa, səni öldürəcəyəm”.

Ayşə. İnşallah ki, Təhsin bəy xilas olub.

Maral. Canı qurtardı, amma sağ tərəfdən iflic keçirdi. Qol-boyunu əsir hələ də. Siz bir bilsəz, mən nələr çəkirəm.

Ayşə. Böyük qız necədir?

Maral. Əri ilə söz güləşdirir. Həftə səkkiz, mən doqquz bizə gəlir. Əslində, haqsız da deyil. Kürəkən olacaq o bambılının fikri-zikri qadınlardadır. Gözəl, çirkin, qoca, cavan – onun üçün heç bir fərqi yoxdur. O gün yenə bir qancığın dalınca düşüb, İzmirə kimi gedib. Üç gün sonra evə qayıtdı.

Ayşə. Bəlkə, boşansın, nə deyirsən?

Maral. İstəmərəm?.. Ayrımaqdan söz düşən kimi bizim qız deyir ki, “mən Mustafasız yaşaya bilmərəm”. Beləcə də o əclaf hərifə dözüür.

Ayşə. Balaca qız necədir?

Maral. Tutdurub ki, maniken olacağam. Kurslara, təlimlərə gedir.

Həsən. Necati əsəbləşər.

Maral. Əsəbləşməmiş olar? Hamını bir-birinə qatdı. Amma boşuna hay-küy. Fikrindən döndərə bilmir.

Həsən (*çıxartdığı iki qədəhə rakı (içki) tökür. Birini İlkərə verir*). Mühəndis bəy, buyur görək.

Ayşə. Dəli olmusan?

Həsən. Qarışma, arvad. Bu, mənim oğlumdur.

İlkər. İçə bilmərəm, ata.

Həsən. Götür, oğlum, götür. Yad adam yoxdur.

Ayşə. Belə də iş olar?

Həsən. Aaa... İç görək. Utanmalı bir şey yoxdur. (*Fikirləşir*) Mühəndis İlkər. (*Xoşuna gəlir*) Uzatma görək, götür tay.

İlkər. Sənin yanında...

Həsən. Deməli, mənim yanımda olduğun üçün içmirsən. Tez ol görək.

İlkər. Elə demək istəmədim, ata.

Maral. Qardaş, məcbur eləmə. Ondan əl çək, gəl, neyləyəcəyimizə qərar verək.

Həsən. Nəyi neyləyəcəyik?

Maral. İlkəri. Tezliklə qeydiyyatdan keçməlidir. Yaxşı, deyək ki, qeydiyyatını gedib həll elədik, bəs sonra? Zarafat deyil, dörd qocaman il. Daim bizdə qala bilməz axı.

Həsən (*çıxarkən*). İndi gəlirəm.

Maral (*yavaşca*). Onsuz da bura elə buna görə gəlmişəm. Açıq danışım, gəlin. Ya onu yola gətirib, Ankaraya köçərsiniz, ya da sizi tullayarlar bir kəndə, ora gedərsiniz.

Ayşə. Kəndə? Allah eləməsin, bu, hardan ağına gəlir?

Maral. Bura gəlməmişdən qabaq qardaşım Əligilə getdim. Cansızgil qardaşımdan Nazirliyə şikayət eləyiblər. Bu işin axırı heç yaxşı deyil.

Ayşə. Bizə söz düşməz. Hələ də ərinin xasiyyətini öyrənə bilməmişəm. Damarına basmasan, ona nə istəsən, elətdirə bilərsən. Dəlisov görünməyinə baxma, safdır. Eynilə balıqlar kimi asanlıqla yemə gəlir. Hər şeyi qoyaq bir tərəfə, göndərəcəyiniz pul bu uşağa yetəcəkmi? Ortalığın da vəziyyətini deməyə ehtiyac yoxdur. Eşidirsiniz, ora Ankaradır. Universitetlər qaynayır.

Ayşə. Mən övladımın yanında olmaq istəyirəm.

Maral. Sən ağıllı uşaqsan, İlkər. Nə deyirsən?

İlkər. Doğrudan, harda qalacağam? İstəyirəm, gəlsinlər.

Maral. Görürsən?!

Ayşə. Həsən razı olmaz. Kaş ki...

Maral. Siz onu mənə həvalə edin.

Həsən (*gəlir*). Hə, bacım...

Maral. Bax, qardaş, bu uşaq təkcə sənə uşağın deyil. Bilirsən ki, nə qədər istəyirəm. Kaş ki, bizim Necati tərs olmayaydı, İlkəri bizə aparardım. Hər şeyi açıq-aydın danışaq. Açıq yaraya qurd düşərmi?

Həsən. Danışaq. Amma biz bu uşağı sizin yanınıza göndərmək istəmirik ki.

Maral. Keçən il kursa görə İlkəri bizə yolladınız. Özün də, İlkər, əlimdən gəlidiyi qədər sənə doğmalığ göstərmədimmi?

İlkər. Sağ ol, bibi.

Maral. Eyib də olmasa, ayağına ayaqqabı almadım? Hər həftə sonu cibinə xərclik qoymadım?

İlkər. Qoydun, bibi.

Həsən. Mən sənə yetərinçə pul vermişdim.

Maral. Mən də verdim, qardaş... Amma Necati özgədir.

Həsən. Mən demirəm ki, sizin yanınızda qalsın.

Maral. Məni düzgün başa düş, qardaş. Öz fikrimi deyirəm. Mənim üçün etdiklərini unutmamışam, qardaş. Mən evlənəndə, kənddən mənə pul yollamışdın. Necə yadımdan çıxara bilərəm?

(*Ayşə Həsənə tərs-tərs baxır.*)

Həsən. O, nə sözdür, kəlməsi belə olmaz.

Maral. Elə demə. Yoxsa, Necatiyə lümlüt gedəcəkdim. Sənin etdiklərini hansı qardaş edər? Mənim dediyim odur ki, istəyirəm yanımda qalsın. Nə olacaq, yatandan-yatana gələr gedər. Amma Necatini aldada bilmərəm. Tovlaya bilmədim. (*Rahatlayır*) Yəni bizdə qala bilməyəcək. Deyək ki, bu uşağı bir yataqxanaya yerləşdirdin. Hər ay nə qədər pul göndərə bilərsən?

Həsən. Lazimi qədər.

Maral. Dəqiq bir rəqəm de.

Ayşə. Maaşımız nədir ki?!

Maral. Sənin göndərəcəyin pulla bu uşaq yesin, içsin, kitab-dəftər alsın, avtobusa minsin?.. Belə olmaz, qardaş. Ora Ankaradır.

Həsən. Nə qədər yetir, o qədər göndərəm.

Maral. Onda da burada siz dolana bilməyəcəksiniz. Bu evin borcunu ödəyəndə, az sıxıntı çəkdiniz? Quru maaşla çox ağırdır, qardaş. Olan iş deyil. Gəl, əyri oturaq, düz danışaq.

Həsən. Yəni deyirsən ki, bu uşağı oxutmayaq?

Maral. O, nə sözdür, qardaş?!

Həsən. Bu, o deməkdir. Lazım olsa, bu evi sataram, yenə oğlumu oxudaram.

Ayşə. Aman Allah, evdə əldən gedəcək?

Maral. Evi satmasan da bu iş alınar.

Ayşə. Barı birlərziyimi...

Həsən. Bu, bilərziklə olan iş deyil, arvad.

Maral. Sözüün qıyası, bu uşağın yanında olmağınız lazımdır. Ailəlikcə Ankaraya köçərsiniz, vəssalam.

(*Sükut*)

Həsən. Sən nə deyirsən?

Ayşə. Düz deyir. Bizə bir katej tut, bir az da pul yolla. Heç olmasa, balamın qarnı isti bir şorba görər.

Həsən. Arvaaad!.. Bəs, mən necə olacağam, arvad?

Ayşə. Necə olsa, sən burdan ayrılı bilməzsən. Şərəfinlə, qürurunla yaşayarsan.

Həsən. Eləysə, məhkəməyə də müraciət edək.

İlkər. Ana!

Maral. Hirslənmə, qardaş. Gəlin!

Həsən. Bu qadın manyak bir toyuqdur. Ancaq cücələrini fikirləşən dəli bir toyuq.

Maral (*yavaşca Aysəyə*). Bişən aşa su qatma. Qardaş, hamınız birlikdə gələrsiniz. Səni bura bağlayan nədir?

Həsən. Olmaz.

Maral. Ankaraya təyinatını istəyərsən. Bu evi də kirayə verərsiniz, hamınız üçün yaxşı olar. Allahın verdiyindən yeyər, içər, dolanarsınız.

Həsən. Burada mənim öz çevrəm var.

Maral. Ankarada da çevrən olar.

Həsən. Məni burada hamı tanıyır.

Maral. Gör, nəyi dərd edirsən.

Həsən. Bəs, Tanər?

Maral. Müəllimlik məktəbi orada da var.

Həsən. Kirayələr bahalanıb.

Maral. Oğluna pul göndərməyəcəksən? O pulun da üstünə bu evin kirayəsindən gələn pulu da qoyacaqsınız, vəssalam.

Ayşə. Əsas odur, gedək. Katejdə də qalarıq.

Həsən. Heç kimin ağzına salmaram ki, oğlunu oxutmaq üçün katejlərdə yaşayırlar.

Maral. Day sakit ol, gəlin. Katejdə də qalmayacaqsınız. Həm də Qızılayın mərkəzində yaşayacaqsınız. Bizim yanımızdakı binada iki otaq, tək salonlu bir mənzil var. Qalan kirayənişin çıxmalıydı. Gedən kimi saxladarıq. Çox ucuz qiymətə tutarıq. Birinci mərtəbədir, amma olsun, nə olacaq ki?!

Həsən. Bəs, dolana bilməsək?

Ayşə. Burada yeyəcəyimizi orada yeyəcəyik.

Maral. Sözüün qıyası, qardaş, uşağın üstündə olmalısən. Başa düşmürsən, eşitmirsən, ora Ankaradır?! Hər şey qarma-qarışıqdır. Bu gənc oğlanın üstündə durduğunuzda, yanında olmağınızda xeyir var.

(*Sükut*)

Həsən. Sən bir qadının deməyəcəklərini deyirsən. Eşidən də, elə bilər ki, oxumuşsan, təhsillisən. Elə bil, bütün cavabları əvvəlcədən planlaşdırmısan. Bəs, təyinat işi alınmasa?

Maral. Vallah, son vaxtlar hamı işin rahatını tapıb. Təyinat nə gəzir? Uşağı işə girəcək? O saat ailəlikcə hamı Vətən Cəbhəsində qeydiyyatdan keçir. Radioda da adın səslənsə, bəsdir.

Həsən (*əşəbləşir*). Hərhalda bunu məndən gözləmirsən.

Maral. Gözləmirəm, heç gözləyəyəm? Mən həqiqəti danışırım. İsmət paşanı dəstəkləyənlər belə, gedib qeydiyyatdan keçirlər. "Səsimi yenə ona verirəm, kim nə biləcək?" deyirlər... Başa sala bildimmi? Sənin vəziyyətin başqadır. Uşaq

oxudursan. O saat işini həll edərlər.

Həsən. Mən uşaq oxuduram. Dərhal növbəyə yazıb, həll edərlər. Elədir. *(Ümidsizcəsinə müqavimət göstərir.)* Bəs, qoyub qaçdı, desələr?

Maral. Kim?

Həsən. Cansızgil.

Maral. Cansızgil? Onlar kimdir? Onlarla nə alıb-verəcəyin var?

Ayşə. Cansızgilin qızı oxutmurdu? Müdaxilə etdilər.

Həsən. Guya məni buradan yollayacaqdılar. Deyərlər ki, qorxdu.

Maral. Əl çək bu Cansızgillə əlləşməkdən. *(Tərifləyir)* Sənin heç kimdən qorxmadığını hamı bilmir? Bir də ki, yollamaq dediyin kiçik yerlərə olur. Sən Ankaraya gedəcəksən.

(Sükut)

Həsən. Bu iş alındı. Ankaraya köçürük. *(Sevinc. Xüsusilə, Maral üstündən ağır yük qalxmış kimidir.)*

Ayşə. Nəhayət ki, buradan canımız qurtaracaq.

Maral. İnsan boğulacaqsa, böyük dənizdə boğulmalıdır, qardaş. Yola nə vaxt çıxırıq?

Ayşə. Elə dərhal gedəcəksiniz?

Maral. Yox, canım, bu gecə yatarıq yəqin ki. Sabah səhər yola çıxarıq. Üçümüz.

Ayşə. Həsənin nə işi var?

Maral. Evi tutmağa. Bir həftəyə ev boşalır. Pulunu verib, müqaviləni bağlayıb. Sizə demədim. Əslində, mən ev sahibi ilə danışmışam. Razılığını aldım. Otaqların birində bir az rütubət var, amma ziyanı yoxdur. Dost işidir, dost. Buranı da kirayə verəcəksiniz. Əksiyini də bitirərsiniz, vəssalam.

İlkər. Ata, istəyirsən, gedib biletimizi alım.

(Sükut. Ayşə Həsənin pulunun olmadığını anlayıb, yataq otağına keçir. Əlində bir kiçik çanta ilə gəlir.)

Həsən *(pulları alır, sayarkən).* Hardan tapdın bu qədər pulu?

Ayşə. Bu günləri fikirləşdim. Yığdım.

Həsən. Allah bilir, bəlkə də, səndə hələ çox var. Boş yerə verdiyim pullar o saat yox olurdu.

Maral. Qardaş. Belə xanımdan Allah dostlara versin. Tapdın, xərifləyirsən.

Həsən *(İlkərə pul uzadır).* Üç dənə bilet al, gəl. Sürücünün arxasındakı yerlərdən olsun. Səhər maşınına.

(İlkər çıxır.)

Həsən (*Ayşəyə*). Biz gedəndən sonra, qonşulara deyərsən. Kirayə verərsən. Amma o saat demə. (*Fikirləşir*) Təyinat verildikdən sonra kirayə verərik. (*Fikirləşir*) Bir şagirdim var, Cəlal. Bizim Nazirlikdə Şöbə müdürüdür. Tez onun yanına gedim.

Ayşə. Yoldan gəlmisən. Qarnın acdır.

Maral (*zarafatlıca*). Hələ ağlın başına indi gəlib, gəlin?

(*Ayşə və Maral sevincli halda mətbəxə gedirlər.*)

Həsən (*içki qədəhi əlində qabağa doğru addımlayır*). Əgər bu şəhərdən gedirəmsə, qorxduğum üçün yox, övladımı oxutmaq üçün gedirəm. Hamı bunu belə bilməlidir!

Pərdə

İKİNCİ HİSSƏ

III

Ankarada bir bina evinin salonu.

(*Tanər kiçik çantasını hazırlayıb. Bayır qapının yanına bilinməyəcək şəkildə qoyur. Əvvəlcədən hazırladığı məktubu yenidən oxuyur, zərflə qoyur. Cibinə qoyur. Pəncərənin qarşısına keçib gözləyir, kiminləsə işarə ilə danışmağa başlayır.*)

Ayşə (*gəlir*). Hələ gəlmədilər?

Tanər. Gəlmədilər.

Ayşə (*sobanı maşa ilə qarışdırır*). Minnoş hardadır?

Tanər. Mən hardan bilim?

Ayşə. O qız da buralara hələ də öyrəşə bilmədi. Elə qorxuram ki. Ürəyim yerindən çıxır ki, maşın filan vurur. Onsuz da Minnoşa binadakılar da əsəbləşirlər. Qarşımızdakı evdə olanlar salam-kəlamı da kəsiblər. Qızım qapılarının qarşısını mundarlayıb. Nə olsun ki, dilsiz-ağızsız heyvandır da. Hələ üstəlik təmizləmişəm də. (*Başə düşür ki, qulaq asılır.*) Yenə kiminlə?.. Heç utanmırsan? Məktəbə də getmirsən. Bəs, nə oldu, futbolçu olacaqdın? Evlər, maşınlar... Heç komandada da oynatmırlar.

Tanər. Həmişə o sadələvhə görə. Höcətliyi tutub. Başiboş hərif, öz bacıoğlusuna yer eləmək üçün məni kəsir.

Ayşə. Heç olmasa, düz-əməlli bir işə gir. Heç olmasa, əsgərliyə gedənə qədər işlə.

Tanər (*pəncərənin qarşısında*). Bir az pul ver də.

Ayşə. Yoxdur ki.

Tanər. Var, ana.

Ayşə. Hardan olsun? Vəziyyətimizi bilirsən. Qazancım var?

Tanər. Yaxşı da, ana.

Ayşə. Yenə də o qızı şirniyyat evinə aparacaqsan, elə deyil? Aqlını başına yığ, oğlum. Bu qızlar adamın pulunu yeyərlər. Öyrəşiblər.

Tanər. Çox ismətli qızıdır.

Ayşə. Mənim burada olduğumu bilə-bilə sənle dingildədiyinə görə ismətlidir?

Tanər. Mənlə dingildəşib, eləmir. İşarə eləyirəm ki, düş aşağı söhbət edək, istəmir. Çox ismətlidir.

Ayşə. İsmətliyimiş... Bir ona bax, "ay baba" kimi baxır.

Tanər. Ana, işi korlama. Səni görməsin.

Ayşə. Abır-həya nə gəzir?

Tanər. Həə... Yaxşı.

Ayşə (*oğlunu qışqanır, pəncərədən baxır*). Buna bir bax, heç məndən də utanmır. Sürtük! Ay səni qancıq!

Tanər. Elədiyini bəyəndin? Bax, qaçdı. Burdan çəkil, ana, işi korlama. Onu yola gətirənə qədər onsuz da birtəhər oldum.

Ayşə. Əjdaha kimi qardaşı var. Səni döyüb-eləyər.

Tanər. Heç ruhu da duymur. Səhər sübhədən evdən çıxır, axşam da 9-dan tez gəlmiş. Onsuz da bazar günləri də görüşürük.

Ayşə. Siz bir buna baxın. Gör, mənimlə necə üz-göz olur?!

Tanər. Adam da gəlininə sürtük deyər?

Ayşə. İndi də bu ay bununla gəzməyə qərar vermişən? Dörd aydır ki, Ankaradayıq, səkkiz qız dəyişdirmişən, saymışam.

Tanər. Doqquz.

Ayşə. Doqquzuncu kimdir?

Tanər. Tanımazsan. Universitetdə oxuyur. Filologiyadır, nə zibildir, onda. Ana, inan Allaha, ingilis dilində bülbül kimi ötür.

Ayşə. Bəs, sənənlə nə işi var?

Tanər. Məni alçaltma. Bir nəzər yetir oğluna. Bax, bax, bax. Vallah, artist kimiyəm.

Ayşə. Kim?

Tanər. Kino artisti. Qızılayda elə yeriyrəm ki, bütün qızlar bir-birlərinə məni

göstərilər. (*Görünür, qız pəncərəyə çıxıb, yenə bir-birilərinə işarə etməyə başlayırlar.*)

Başına dönüm, bir az pul ver.

Ayşə. Oğul, deyirəm ki, yoxdur.

Tanər. Onsuz da bir müddət sonra mənə axtarsanız da tapa bilməyəcəksiniz.

Ayşə. O, nə sözdür? (*Çantasından pul axtarır.*)

Tanər. Mənə çox axtararsınız, çox.

Ayşə (*sanki, eşitməyib*). Al görək.

Tanər (*sayaraq götürür*). Bir az da ver, ana. Nə olar... Qızla vidalaşacağıq.

Ayşə. Necə yəni, vidalaşacağıq?

Tanər. Ayrılacağıq. Danışmalıyıq. Hə, nə olar, gözünə dönüm.

Ayşə. Oğlum, vallah, yoxdur.

(Qapının zəngi çalınır. Ayşə açır. Necati daxil olur.)

Necati. Bunlar hardadır, gəlinbacı?

Ayşə. İlkərçün paltar almağa getdilər.

Necati. Bu, necə alış-veriştir? Yoxsa, tikdirirlər?! (*Öz dediyi sözə özü gülür*)

Günortadandır yoxdurlar. (*Tanəri görür*) Aaaa?

Tanər. Xoş gəldin, yeznə.

Necati. Xoş gördük. Neyləyirsən belə? Ay səni şorgöz!.. (*Elə bil ki, bu işlərdən başı çıxarmış kimi*) Qadınlar maşın kimidir. Seçəndə, markasına baxmalısən. (*Qulaq asmadığını görüb, əsəbləşir*) Əvvəlcə, təhsildir. Sonra məslək. Daha sonra da...

Tanər. Sürgün.

Necati. Şorgözlük.

Ayşə. Niyə oturmursan?

Necati. Onsuz da bütün günü evdəyəm. (*Gəzir*) Həsənin işində bir irəliləyiş var?

Ayşə. Hardaaa? Demək olar ki, dörd ayı tamam eləmişik. Həftə sonları gəlməklə olmur ki. Bu gün Nazirlikdəki şagirdinə zəng vurmalydı. Bilmirəm nə oldu?! Kaş ki, təyinatı verilməmişdən Ankaraya gəlməyəydik.

Necati. Biz də təzə gələndə, bir az sıxıntımız olmuşdu. Hamısı keçəcək. Ev satılsa, problem həll olar.

Ayşə. O evin hesabına burda bir mənzil ala bilərik? Heç inanmıram. Qorxuram ki, ev də əlimizdən çıxar.

Necati. Satılsa... Pis-yaxşı bir mənzil alarsınız.

(Qapının zəngi çalınır. Həsən, Maral, İlkər girirlər. İlkərin əynində hazır forma var. Ayağında da təzə ayaqqabılar.)

Necati. Hardaydınız axı?

Həsən. Aslan yeznəm. Xoş gəldin!

Necati. Xoş gördük. Sən xoş gəldin, sən.

Maral (*oturur*). Ay Allah, uuuy! Ayaqlarım... Ayaqlarım qırıldı. Bir stəkan su ver, Ayşə.

Necati. Nə qəşəng formadır? Hardan aldız?

Maral. Ulusdan.

Necati. Qızılaydan alardız da. Yaxın idi.

Maral. Burada bahalıdır, bahalı.

Necati. Ulusda çox ucuzdur?

Maral. Bura nisbətən ucuzdur.

Həsən. Bu gedişlə başıma gəlməyən iş qalmayacaq.

Maral. Kreditlə almaq pisdir, qardaş?

Həsən. Bunlar mənim heç vaxt eləmədiyim işlərdir. (*Tanərə*) Nə dayanmısan orada?

Tanər. Ata, mənə bir az pul verərsən?

Həsən. Get, topçu dostların versin. (*İlkərə*) Get görək. (*Maral sakitcə Necatidən pul istəyir. Tanər cibindəki zərfə baxaraq, otağa keçir. Maral da dalınca gedir.*) Cibinə qələmdən başqa heç nə qoyma, pencək sallanacaq. Yaylığı da bu cibinə qoy.

İlkər. Yaxşı, ata.

Maral (*galir*). Yeznəsi İlkəri çox istəyir. Həmişə deyir ki, o, həm yaraşığıdır, həm də ağıllı. Tərbiyəsinə vurğundur.

Ayşə. Day olan-olmuşdu, bir dənə də köynək alardınız.

Həsən. Məni xərcə salma.

Ayşə. Bir dənə köynəyi var. Biri yuyulanda, o birini geyərdi.

Həsən. Mənim belə, üç köynəyim var. Biz bunların vaxtında məktəbə üst geyimsiz gedirdik.

Maral. O vaxt başqa, indi başqa.

Necati. Bir də qalstuk lazımdır. Paltara uyğun gəlmir. Sənə zoğalı rəngli qalstuk alaram.

(Tanər onların arasından yavaşca keçib, çantasını götürüb çıxır.)

Ayşə. Bu uşağa da bir şey ala bilməzdin?

Həsən. Mənim onun üçün xərcəlməyə pulum yoxdur. Məktəbi də yarımçıq qoyub.

Necati. Sən burada düz demirsən, gəlinbacı. Öz aramızdır, bayaq pəncərədən kiminləsə him-cimləşirdi. Bir qızla. Hər şeyin əsasını nizam-intizam təşkil edir. Məktəbi yarımçıq qoydu. İş-gücü qızların, ya da topun dalınca qaçmaqdır. Bu, belə olmaz. Həsən, icazə ver, gedim ən yaxın hərbi komissarlığa müraciət edir.

Tanərin əsgərə göndərilməsini təmin edirəm.

Ayşə. Əl boyda uşağı necə göndərim?

Necati. Əsgərlik ən it, ən üsyankar adamları belə, elə əl quzusu eləyir ki... Qayda-qanun nə olduğunu görsün. Həsən, icazə ver, gedim.

Maral. Hələ siz çoxdan mənim dediyimi edib, bu uşağı bir hərbi məktəbə qoymalıydınız. Hələ hava qüvvələri əsgəri olsaydı, bir gör necə yaşayardı?! İti, balıq toru kimi bir zabit olardı.

Həsən. Elə bilirsən, bacaracaqdı? Bir də gördün ki, arxansınca borc gətirirdi.

Ayşə. Niyə də bacarmasın?

Necati. Hərbi məktəblər o qədər də asan deyil.

Maral. Hava qüvvəçiləri də bir az şorgöz olurlar, gəlin xanım... Qızların qəlbini titrədərdi.

Ayşə. Nazirliyə zəng vurdun?

Həsən. Vurdum. Cəlalı vəzifədən çıxardılar. Beləcə, o boyda nazirlikdə işimizə nəzarət etmək üçün bircə qul belə, qalmayıb.

Necati. Daha gedək.

Ayşə. Nə getmək? Allah verəndən bir tikə yeyərik...

Maral. Bəs, qız nə olacaq?

Həsən. Çağırtdırarıq, hə, oğlum.

Necati. Gülay evdə yoxdur.

Maral. Yenə hardadır?

Necati. Dostugilə gedəcəkdik.

Maral. Sən də icazə verdin, hə?! Necatiii!!! Necatiii! O qızı da sən yoldan çıxartdın. Elə hey "qayda-qanun belə gəldi, qayda-qanun belə getdi" deyə danışarsan, amma öz qızına söz deyə bilməzsən.

Ayşə (oğlunun qisasını alır). Yubkaları da çox qısadır, o nədir elə?

Maral. Allah heç kimə bu zəmanədə qız uşağı verməsin. Evdən çıxanda, əməlli-başlı uzun olur, bir də baxıb görürsən, çöldə gödəkdən-gödək.

Necati (təsdiqləyir). Yuxarı çəkirmiş.

Maral (Necatini yamsılayır). "Yuxarı çəkirmiş".

Həsən (İlkərə). Qaç, oğlum, gəlibsə, gətir gəl. Gəlməyibsə... Qapının üstünə burada olduqlarını yazıb qoyarsan. Yerdə gəzəndə, bir az diqqətli ol, ayaqqabını daşa-zada (ora-bura) vurma.

(İlkər çıxır.)

Həsən. Hə, qoçaq yeznəm, biz də yavaş-yavaş başlayaq, nə deyirsən?

Necati (Marala çəkinərək baxır). Mən, bəlkə, içməyim...

Maral. İçəndə, şirə dönür.

Həsən. Canım, bu gecə bir az iç... Bax, belə üz-üzə oturaq danışaq. Bax, sabah yenə də yola çıxıram.

Necati. Orası elədir, amma...

Ayşə. Üstəlik çalışır ki, başqalarını da zəhərləsin.

Həsən. Arvad!!! Arvad, bu, yeganə əyləncəmdir.

Maral (*mübahisə qızıışmasın deyə, aranı sakitləşdirir*). Buyur, buyur... İç, iç...

(*Necati sevinir. Maral və Ayşə mətbəxə keçirlər.*)

Həsən. Hələ də niyə dayanmışıq?

Necati. Qarnım ac olanda, içən kimi tez sərxoş oluram. Keçən dəfə içəndə, bütün binanı ayağa qaldırmışam. Əslində, elə də haqsız deyiləm. Həyətdə hin düzəltmək istəyirəm, imkan vermirlər. Elə bil ki, həyət dədələrinin qanuni (kupçalı) mülküdür.

Həsən. Şərəfə!

Necati. Şərəfə! Onlar qədər mənim də haqqım var, elə deyil?

Həsən (*ləbləbini uzadır*). Sən də nə baş qoşursan hinə-minə?! Əl çək belə xırda-xuruş işlərdən. Buyur görək, gəl, şərəfə!

Necati. Şərəfə! (*Kövrəlib*) Əslində, böyük layihələrim var. Amma hələ vaxtı deyil.

Həsən. Nədir o böyük layihələrin?

Necati (*ləbləbidən ağzına ataraq*). Belə deyim də... Bax... Bu il neçə dəfə kəndxudanın (muxtarın) yanına getmişən?

Həsən. Hansı kəndxudanın (muxtarın)?

Necati. Məsələn, hər hansınınsa, canım. İqamətgah üçün, şəxsiyyət vəsiqəsi üçün. Saymaqla bitməz. Nə qədər istəsən, say. Nə qədər pul verdin?

Həsən. İki dənə möhür vurub, dünyanın pulunu alırlar.

Necati (*əsəbləşir*). Amma o pul da onların haqqıdır. Elə deyil? Deyək ki, işə girirsən, bir baş muxtarın yanına, evlənəndə, yenə muxtarın yanına.

Həsən. Hardadır o günlər? Hə, buyur, çək görək...

Necati. Muxtarlıq, əslində, sadə bir işdir. Evdə bir otaq hazırlayırsan, bir-iki möhür, üç-beş dənə də kağız.

Həsən (*anlayır*). Hamını muxtar qoyurlar? Yəni mən muxtar olmaq istəsm, ola bilərəm?

Necati (*çoxbilmişcəsinə*). Məmurular muxtar ola bilməz.

Həsən. Bəs, təqaüdə çıxandan sonra?

Necati. Olar. Amma muxtar olmağın da üsulu var. Seçkilərdə qələbə qazanmasan, muxtar olmaq olmaz.

Həsən. Belə başa düşürəm ki, sənin böyük planın muxtar olmaqdır.

Necati. Hardan bildin?

Həsən. Başa düşməkdə çətinlik çəkmirəm, yeznə... Bəs sonra?

Necati. Bizim evdə artıq bir otaq var. Xırda-xuruş şeyləri də ora qoyuram. Hətta girişi pərdə ilə ayırmaq lazımdır. Doğrudan, evdəkilər narahat olmasınlar. Götür-qoy elədim, ilk seçimlərə qoşulmağa qərar verdim.

İlkər (*gəlir*). Gəlməyib. Məktub qoydum.

Həsən. Cibində nə var?

İlkər (*gərginləşir*). Heç nə yoxdur, ata.

Həsən. Sənə deyirəm, çıxart onu. (*İlkərin cibindəki siqaret qutusunu çıxardır.*) Üstəlik, siqaret, hə? Sən bura fışhafıs fışıldatmağa gəlmisən, yoxsa, vaxtında məktəbi bitiməyə?

(İçəridən Maral və Ayşə gəlir.)

Həsən (*qutunu göstərir*). Oğlunun qanacağını, mərifətini gördün?

Maral (*yalandan*). Mənim üçün alıb, qardaş.

(İlkər otağına keçir. Maral siqareti götürür. Ayşə ilə birlikdə mətbəxə keçirlər.)

Necati (*Həsənin pərişan olduğunu görərək*). Bir qol güləşinə nə deyirsən?

Həsən. Necati, bəsdir.

Necati. Yoxsa, qorxursan?

Həsən. Səndən?

Necati (*masanı təmizləyir*). Çoxdandır heç kimlə güləşmirəm.

Maral (*əlində boşqablarla gəlir*). Neyləyirsiniz?

Ayşə. Bir yol verin, boşqabları qoyaq.

Həsən. Günah məndən getdi, özün istədin.

(Güləşirlər)

Maral. Elə bil ki, uşaqsan, Necati.

Ayşə. Sən Allah, heç gör yaraşır bunlara?

(Qızara-qızara qol güləşi davam edir.)

Maral. Bu, heç ağillanmayacaq da. Buna bax, buna.

Ayşə. Bir yerinizə bir şey olacaq.

İlkər (*tələşlə gəlir. Əlində açılmış bir zərf və Tanərin məktubu var*). Ata! Ana!

(Həsən oğluna baxır. Necati Həsənin qolunu masaya yığır.)

Necati (*müharibədə qalib gəlmiş komandir kimi*). Yenə formadayam. Mənə bir hava qüvvəsinin əsgərini tapın.

Ayşə. Nə isə olub, oğlum? (*Əlinə alıb oxuyur*) “Əziz anam, atam, qardaşım. Sizə bundan artıq yük olmayacağam. Futbol həyatımı davam etdirmək üçün evdən ayrılıram. Adını demək istəmədiyim bir şəhərin futbol komandası ilə razılığa gəlmişəm. Hələlik ünvanımı vermirəm. Məni bağışlayın. Nəhayət, sizi də bu ağır həyatdan qurtaracağam. Əllərinizdən öpürəm. Oğlunuz Tanər.

Maral. Bu uşaq qaçıb.

Ayşə. Oğlummm...

Necati. Nizam-intizam! Qayda-qanun! Hər şeyin başında nizam-intizam dayanır! Mənə icazə verəcəkdiniz. Bu yaramaza xəbərdarlıq edəcəkdiniz.

Ayşə (*ağlamağa başlayır*). Pulsuz-parasız.

Maral. Mən bir az vermişdim.

Ayşə. Bunun belə olacağı onsuz da məlum idi.

Maral. Sən demə qaçacaqmış, gəlin.

Ayşə (*Həsənə*). Deyinə-deyinə evdən qaçırdın! Uşağımı, balamı istəyirəm. Tap mənim balamı!

Maral. Bax, dərs götür. Hələ Gülayı özbaşına burax...

(*Ayşə Tanərin otağına keçir.*)

Necati. Allah qorusun!

Maral. Bayıra buraxma.

Ayşə (*Tanərin köynəyini gətirib gəlir, bir əlində də şəkli. Kinlə*). Həmişə sıxıntı içində olduq. Sürgünlərdə... Kəndlərdə çörəyimiz belə, aylıq gəlirdi. Bizi də arxanca sürüdü.

Həsən (*pərişan*). Sizi ləkələnməyə qoymadım.

Ayşə. Borc, borc, borc... Sürgün, sürgün, sürgün. (*Paltosunu geyinir*)

Maral. Hara gedirsən, Ayşə?

Ayşə. Oğlumu tapsınlar. Polisə gedirəm.

Həsən (*qarşısını kəsir*). Məni rüsvay edəcəksən? Qəzetlərin dilinə salacaqsan?.. (*Sözünü tamamlaya bilmir. Yerə yıxılır... Digərləri çəşmiş halda onun başına yığılırlar, ona doğru çökürlər.*)

IV

Müfəttiş qarşısındakı çantanı açır. Bir yığım yazılmış kağızlar çıxardır. İncələyir, nəzərdən keçirir. Qapı döyülür.

Müfəttiş. Buyurun. (*Həsən gəlir*) Həsən bəy?

Həsən. Mənəm, buyurun.

Müfəttiş (*ayağa durur. Əlini uzadır.*). Nazirlik müfəttişi Ömər Uysal. Buyurun, oturun. (*Otururlar*) Siqaret?

Həsən. Çəkən deyiləm.

Müfəttiş (*özü də çəkmir*). Sizi narahat etməyim.

Həsən. Çəkin, əfəndim. Mənim üçün heç bir zərəri yoxdur.

Müfəttiş. Bir az əvvəl müdirinizlə danışdım. Sizin haqqınızda müsbət sözlər dedi. Deyəsən, bir narahatçılıq keçirmisiniz...

Həsən (*qarşı çıxır*). Yox, yox. Bir az yorğunam, vəssalam. Ürəyim dəmir kimidir. Bax, elə bu dəqiqə küçəyə çıxıb, on kilometr qaça bilərəm.

Müfəttiş. Həsən bəy, bilirsiniz ki, həmkarıq. Mənim müfəttiş olmağım bu həqiqəti dəyişdirmir. Mən müfəttiş kimi təhsil sistemində işləyirəm, siz də müəllim kimi. (*Vərdiş edilmiş şəkildə davam etdirir*) Lakin hər sahədə olduğu kimi, bizimkində də güclü tərəflər var. Məsələn, eyni mənşədən, yəni müəllimlikdən gəlmə iki adamın belə bir istintaqla üz-üzə gəlmələri həqiqətən də sarsıdıcı haldır.

Həsən. İş həyatımda çox istintaqlardan, təhqiqatlardan keçdim. İki dəfə işimdən uzaqlaşdırıldım. Öyrəncəliyəm, rahat başlaya bilərsiniz.

Müfəttiş (*sanki, üstündən ağır bir yük götürülmüş kimi rahatlıq içində*). Barənizdə bir sıra günahlandırılmalar var. Ancaq bu günahlandırılmalara inanmadım. İstəyirəm ki, əvvəlcədən günahlandırmamış sorğu-sual edəcəyimdən əmin olasınız. Əvvəlcə, barənizdə olan günahlandırmaları oxuyaq. Əslində, hamısını oxumağa ehtiyac yoxdur. Çoxu mənasız, lazımsızdır. (*Axtarır*) Hə. Sırğa taxaraq, sinfinizə gələn Sibel Cansız adlı şagirdinizi sırğa taxmasını səbəb göstərərək, döyümüsünüz, əsasən, var-dövləti sevmədiyiniz üçün varlı ailələrin uşaqlarına xüsusi olaraq, kin və qərəzli şəkildə rəftar edirsiniz. Bunu artıq vərdişə çevirmisiniz.

Həsən. Sizdən barəmdə olan təqsirləndirmələrin hamısını bir-bir oxumağınızı xahiş edə bilərəm? Cavab vermək onda daha asan olar.

Müfəttiş. Əlbəttə. Hıım. İstəyirsiniz, Sibel Cansızdan başlayaq?! Var-dövlət sevməməyiniz-filan. Sırğa məsələsi.

Həsən. Siz özünüz yaxşı bilirsiniz ki, heç bir şagird bəzənib-düzənib, məktəbə moda nümayiş etdirirmiş kimi gələ bilməz. Bu vəziyyət təlimatlarımızın əsasıdır. Elə deyilmi, əfəndim?

Müfəttiş. Şübhəsiz ki, elədir.

Həsən. Haqqında danışdığımız şagird bu qaydaya əməl etmirdi. Ona xəbərdarlıq etdim. "Qızım, sırğa taxma" dedim. Səhəri gün yenə sırğa ilə məktəbə gəldi. Bir kağız yazıb, verdim əlinə. Yazdığım bu kağızla valideynini

məktəbə çağırırdım. Gəlmədilər. Hələ üstəlik, “bizim qızımızla işin olmasın” deyə, mənə xəbərdarlıq etdilər. Ondan sonra da iş böyüdü və bu vəziyyətə gəlib çıxdı.

Müfəttiş. Yəni deyirsiniz ki, valideynini çağırırsınız?!

Həsən. Bəli, olduqca diqqətli yazılmış məktubla.

Müfəttiş. Əlinizdə məktubdan nümunə (məktubun surəti) var?

Həsən. Əgər bilsəydim ki, bir gün mənə lazım olacaq, nümunə götürərdim. (surətini çıxardardım.)

Müfəttiş (*sürəti çıxarılmış kağız göstərir*). Bunu yollamışdınız?

Həsən (*oxuyur*). “Sizə əmr edirəm: Məktəbə gəlin! Yoxsa, qızınızı sinifdən qovacağam. Var-dövlətinizə güvənirsiniz?”

Müfəttiş (*yarımçıq saxlayır*). Bu yazı sizindir?

Həsən. Xeyr. Bu, olduqca təcrübəsiz yazılmış bir yazıdır. Bir də ki, bu işin mütəxəssisləri var. Araşdırılsa, ortaya çıxar. (məlum olar)

Müfəttiş. Sonra?

Həsən. Səhəri gün Sibel məktəbə yenə də sırğa ilə gəldi. Mən də sırğalarını çıxarıb, bir kağıza büküb, cibinə qoydum. Nə döydüm, nə də bir kəlmə söz dedim. Digər şagirdlər şahiddir. Sonra da sinifdə həmin dərsin axırına kimi ayaq üstə saxladım.

Müfəttiş. Əslində, uşağı yox, anasını, atasını saxlatmışsınız.

Həsən. Nizam-intizamı yerinə yetirmək üçün özgə çarəm yox idi.

Müfəttiş. Bunlar vacib deyil, ötürün bunları, əfəndim. Zəngin ailələrin övladlarına kin bəslədiz, qərəzli şəkildə rəftar etdiniz.

Həsən (*divarda asılmış bacarıqlılıq siyahısını göstərir*). Zəhmət olmasa, bu şəklin aşağısındakını oxuyun.

Müfəttiş. Sibel Cansız.

Həsən. Budur, hadisənin qəhrəmanı olan şagirdim. Zəngin ailələrin uşaqlarına qarşı kinli, qəzəbli olsam, Sibelin adını bacarıqlıların siyahısına salaram? Baxın, hər il sinfin ikincisi olub. Hətta keçən il sinfin birincisi olub.

Müfəttiş. İçki içirsinizmi?

Həsən. Bəli. Gecədən-gecəyə.

Müfəttiş. O, heç kimə maraqlı deyil. Burada sizin içməmiş dərsə girmədiyiniz yazılıb.

Həsən. Mən indi sərxoşam? Dərsdən çıxartdıız, gəldim. Əgər içki içməmiş dərsə girmirəmsə, indi də içkili olmalıyam, elə deyil?

Müfəttiş. Sualı mən hazırlamamışam, Həsən bəy. Bəzi şeyləri açıqlaya bilmirəm. Xahiş edirəm...

Həsən. Cənab, aydın görünür ki, bu adamlar məni məhv etməyə söz veriblər.

Mən ona pis oluram ki, sizin kimi alicənab görkəmli şəxsdən də belə bir işdə

istifadə edirlər.

Müfəttiş (*qızıdır*). Siz bizim nələr çəkdiyimizi bilirsiniz? Hansı şərtlərlə işlədiyimizi bilirsiniz? O boyda ümumi rəisimiz məni çağırdı dedi ki, “get bu adamı işdən azad elə”. Mən neyləyə bilərəm?

Həsən. İcazə verməyin ki, sizdən istifadə eləsinlər.

Müfəttiş. Hələ bir altı ay tamam olsun. Təqaüdə çıxmağıma altı ay qalıb. Evdə üç uşaq var. Bu ağızlar təkcə danışmaq üçün deyil. Həm də yemək üçündür. Arvadımı xəbər alsan, xəstədir. Hələ bu altı ayı başa vurum. Heç, bir saniyə belə, gözləyəyəm? Mən uşaq deyiləm. Bu günə qədər də heç kimə uşaqlıq eləməmişəm. Heç vaxt da eləməyəm!

Həsən. Mənim günahsız olduğuma inanırsınız?

Müfəttiş. İnanıram.

Həsən. Eləysə hesabatınızı inandığınız şəkildə yaza bilərsiniz.

Müfəttiş (*əlini Həsənin çiyinə qoyur*). Narahat olmayın. Elə olacaq.

V

Ankarada bir mənzilin salonu.

(Tanər yemək yeyir. Ayşə hörgü hörür. Ayşənin yanında fal üçün hazırlanmış olduğu başa düşülən tərs çevrilmiş bir fincan var. Radioda “Neyləyim köşkü, neyləyim sarayı/ İçində salınan yar olmayınca...” adlı hissə səslənir. Ayşə səssizcə, oğluna bildirməməyə çalışaraq ağlayır. Çalınan hissə bitdikdən sonra, Ayşə durub radionu söndürür.)

Ayşə. Bir az da yeyərdin də.

Tanər (*durğun*). Doydum.

Ayşə. Çox zəifləmişən.

Tanər. Zəifləmişəm.

Ayşə. Ayran da hazırlayım?

Tanər. İstəmirəm. O xəbəri qəzetlərə verməli deyildiniz.

Ayşə. Nə yazmışıq ki?.. “Oğlum, Tanər. Atan xəstədir. Evə qayıt. Anan Ayşə”. Soyadımızı yazmamışığı ki. Neyləyə bilərdik? Nə çəkirdik, onu bir Allah bilir. Dərdimizi valideyn olanda, başa düşəcəksiniz. Atan nə hallara düşdü. Sarsıldı, utandı. Keçmiş olsuna gələnlərə belə, cavab vermirdi.

Tanər. Əsas odur, təzədən qovmağa cəhd göstərməsin...

Ayşə. Sən dəlisən? Sənin gəldiyini ona telefonla deyəndə... (*Fikrini tamamlaya bilmir*) Sən onun dəli-dol olmağına baxma, hamımızı sevir. Hay-küy salır, qışqırır, bağırır, amma ürəyində pislik yoxdur. Eynilə, saman kimi yanub-sönür.

Hər şeyi unudur. Ürəyindəki problemlə bərabər, üstəlik, şəkəri də çıxdı. Əsəbililiyi, qışqır-bağırmağı da elə buna görəymiş. Sabah-biri gün başını qoysa, mən o qədər təqaüdlə neyləyəyəm? Oralarda nə yeyir, nə içir? Paltarlarını belə, özü yuyur. Bircə təyinatı verilsəydi...

Tanər. Kaş ki...

Ayşə (*yənə də ümidlə*). Daha mən də inanıram ki, həll ediləcək. Çünki sorğu-sual üçün gələn müfəttiş atana müsbət raport (rəy) verib.

Tanər. Hardan bilirsən?

Ayşə. Yazıq adam durub, evə kimi gəlib. Mən olmamışam, amma İlkərlə danışıb. Deyib ki, narahat olmayın, onun təyinatı üçün mən də səy göstərəcəyəm.

(Qapının zəngi çalınır. Ayşə çıxır.)

Ayşə (*gəlir*). Bu qadın da elə qorxaqdır ki... (*Hörməni götürür, masanı yığışdırır.*) Bir fala baxacaq. "Ay aman, ərim gələr..." deyir. (*Əlindəkiləri mətbəxə aparıb, qayıdır*) Sən evdəsən də, hə, oğlum?

Tanər. Evdəyəm.

Ayşə (*fincanı götürür*). Bibingil gəlsə, mənə xəbər ver, yaxşı?

Tanər. Nə olub, ağlamısan?

Ayşə. Yooo... Ağlamaq hardan çıxdı?

(Ayşə çıxır. Tanər qalxır, axsayır. Pərdənin arxasından çölə baxır. Keyfi yoxdur. Qapı zəngi çalınır. Tanər qapını açır.)

İlkər (*girir*). Neyləyirsən, Tanər?

Tanər. Heç.

İlkər. Anam yoxdur?

Tanər. Qonşuluğa fala baxdırmağa gedib. Daha işimiz fala qalıb. (*Oturur*)

İlkər (*saatına baxır. Bundan sonra, tez-tez saatına baxacaq*). Sənin qız qayıtdığını hiss eləyib. Qabağımızdakı. Məndən səni soruşurdu.

Tanər. Vecinə alma. (*Siqaret çıxardıb, uzadır*) Yandır görək.

İlkər. Mən tərgitmişəm. Yaxşı futbolçu siqaret çəkməməlidir.

Tanər (*yandırır*). Əşşi... Əhəmiyyətsizdir.

İlkər. Çəkməməlisən. Sən yaxşı futbolçu olacaqsan.

Tanər. Zədələnmişəm.

İlkər. Ötüb-keçəcək.

Tanər. Sonra...

İlkər. Zədələndə, dedin ki, ən yaxşı həkimlərə aparıblar.

Tanər (*yalan deyir*). Aparıblar.

İlkər. Onda bu pessimizm (bədbinlik) nədir? Hər şeyə deyirsən ki, məhəl qoyma.

Tanər. Nə vaxt?

İlkər. Bayaq əhəmiyyətsizdir, dedin.

Tanər. Elə dedim? (*Yenə də dik*) Bir gün axsaqlığım keçəcək. Meydanlara qayıdacağam. Anamın, atamın daha yaxşı yaşamasını təmin edəcəyəm. Mən başqa şeylər üçün məyus oluram. Atam üçün məyus oluram.

İlkər. Olan oldu. Əvvələ qayıtmağımız imkansızdır. Yaşanılan bir də yaşanılmır. Artıq məyus olma.

Tanər. Əslində, günahın hamısı məndə deyil, qardaş. Atam müəllim olmağım üçün elə hey təkid edirdi. (*Fikirləşir*) Xatırla... Kənddə üstümüzdə nəhəng itlər hücum çəkirdi. İtlərin qorxusundan çölə çıxa bilmirdik. Hələ bir nəfəri vurmuşdular, üzü hələ də gözümlün qabağındadır. O adam qanın içində idi, yerdə çobalayırdı. Mən müəllim olub, kəndlərə gedə bilməzdim, qardaş. O yoxsulluğu, o vəhşəti bu ağılla bir də yaşaya bilməzdim.

İlkər. Ancaq adamları kəndlərdə güllələyirlər? Gənclərə qarşı nələr edirlər, eşitmirsən? Atlı polisləri üstümüzdə buraxırdılar. Amma yenə də bizi dayandıra bilməyəcəklər.

Tanər. Sən qarışma, qardaş. Sən oxuyasan deyər, bizimkilər hər şey edirlər.

İlkər. Onda bu haqsızlıqlar baş alıb getməz?

(*Sükut*)

Tanər (*fikirləşir*). Sənə bir şey demək istəyirəm.

İlkər. De... De də...

Tanər. Gərək aramızda qalsın.

İlkər. Mənə güvənə bilərsən.

Tanər. Anamın, xüsusilə də atamın xəbəri olmamalıdır.

İlkər. Demərəm.

Tanər. Olduqca vacibdir. Mənə söz ver.

İlkər. Söz.

Tanər. Məni çağırmışdılar. Bilirsən ki, qaçıb getmişdim. Saxta diplom hazırladılar. Özünü sübut elə, bax, onda sənənlə əsil sövdələşmə edərək, dedilər. Lyuks oteldə yer ayırtdırıb, ən yaxşı restoranlarda yemək yedirttilər.

İlkər. Bunları bilirəm.

Tanər. Axırını ki bilmirsən. Üçüncü oyuna çıxana qədər hər şey yaxşı getdi. Üç dənə də qol vurmuşdum. Hamı məni tanıyırdı. Balaca bir şəhər idi. Küçəyə çıxmağım belə, bir hadisəyə çevrilirdi. Üçüncü oyunda zədələndim. Həkimlərə apardılar. Üstümdə əsib-coşdular. Sonra yenə bir neçə həkim də gəldi. Sonra mənim üçün kiçik bir otaq ayırdılar. Yerə bir kilim sərilmişdi. Komandamızdakı

dostlarımızdan bəziləri öz evlərindən yaylı çarpayı, yataq, masa, bir-iki stul gətirdilər.

İlkər. Evə niyə qayıtmadın?

Tanər. Bacarmağa məcbur idim, qardaş. Müqavimət göstərəcəkdim. Sonra bir gün dedilər ki, səni xaricə göndərə bilmərik. İmkanlarımız məhduddur. Müalicə çox bahalıymış. Minüsküs olmuşam. Yəni bir sözlə, mənim futbol karyeram başlamamış bitdi. Ayağım ömür boyu şikəst qalacaq. Sonra bir gün rəhbərlərdən biri gəldi. Qəzetdə çıxan elanınızı tutdurdu əlimə : “Oğlum, atan xəstədir. Evə qayıt”. (*Susur*)

İlkər (*fikirləşir*). Məktəbə təzədən başla.

Tanər. Olan şey deyil.

İlkər. Niyə də olmasın? Eyni sinifdə bir il də oxuyacaqsan. Nə problem ola bilər ki? Mən də liseyin axıncı sinfində bir il gözlədim.

Tanər. Amma sən həmin məktəbə qayıtmadın.

İlkər. Mənasız fikirlərə düşmə, qurtar məktəbini.

Tanər. Amma bu il girə bilmərəm axı...

İlkər. Gələn il girərsən. Belə bir qərar versən, atamın nə qədər sevinəcəyini təsəvvür edirsən?

Tanər. Doğrudan sevinər?

İlkər. Elə bilirsən, bircə atam sevinər? Anam, mən. Yaxşı ki, yüksək təhsil alıram. Başqa bir aləmlə qarşılaşdım. Teatrlara, kinolara gedirəm... Artıq dünyaya, hadisələrə fərqli gözlə baxa bilirəm. Oxumasaydım, nə olacaqdı? Taşrada, balaca bir kənddə ömrümü başa vuracaqdım. Sıradan və şüursuz biri olub yaşamaq, doğrudan da ağır bir haldır.

Tanər. Bu həyatdan xəbərsiz olduğuna görə, heç nə sezmədən yaşayacaqdın.

İlkər. Amma indi bilirəm. Məsələn, şəxsi azadlığın mümkünsüzlüyünü dərk elədim. Mütləq sən də oxumalısan. Əgər bunu etsən, hamımızı xoşbəxt edəcəksən. Xüsusilə, sən də xoşbəxt olacaqsan.

(Bayır qapısının açılıb-örtüldüyü eşidilir)

Ayşə (*gəlir*). Sən gəlmisən? Bibingil gəlmədi?

İlkər. Bibingil gəlməliydi?

Tanər. Gəlmədilər. (*Otağa keçir*)

(Qapı çalınır. Ayşə qapını açmaq üçün çıxır. Maral və Necati daxil olurlar.)

İlkər. Xoş gəldiniz.

Necati. Xoş gördük. (*Üz-gözünü turşudub*) Artıq bəsdir!

Ayşə. Nə isə olub?

Maral. Dada gəldim bu adamdan. İllallah! Allahım, mən sənə neylədim ki, bu adamı mənə qismət etdin?

Ayşə. Yenə nə oldu?

Necati. Üstümüzdəki pəzəvəng (alçaq) gedib sağda-solda mənim əleyhimə təbliğat aparıb. Amma mənə borc olsun, yaxında görəcəm...

Maral (*tükürpədicisi səslə*). Camaatla niyə höcətləşirsən? Onun dediyini hardan bilirsən?

Necati. Başqa kim ola bilər? O deyib.

İlkər. Nə deyib?

Necati (*iflic keçirmiş bir adam kimi qolunu tərpadir*). “Eyvanda toyuq saxlayır. Bu gün-sabah Allah eləməmiş, muxtar olsa, hamımıza qan qusdurur” deyib.

Maral. Üstəlik, “manyakdır” deyib.

Necati. Ağillı olduğumu deməyəcəkdə ki. Mənə qarşı qıcığı var. Qol güləşində namussuzu məğlub eləmişdim.

Maral. Əslində, haqsız da deyil. Elə bil ki, yaxınlarda seçimlər olacaqmış kimi, məhəllə sakinlərini “bunlar mənim seçicilərim” deyib, evə doldurub, yemək verditdirir. Bayırda millət bir-birini parçalayır, sən seçki dərdindəsən. Manyak deyilsən, bəs, nədən?

Necati (*yenə yamsılayır*). “Məndən dörd səs. Ailəlikcə səsimizi sənə verəcəyik. Dörd səsi indidən hazır bil” deyirdi. Yalançı, oğraş!

Maral. Silahı əlindən güclə aldım. Az qalmışdı ki, kişini vursun.

Ayşə. Nə vaxt?

Maral. Günorta. Heç belə şey olarmı?

Ayşə. Aman, Allah saxlasın!

Necati (*əməlli-başlı coşub*). Mən manyakam, hə? Ax, səni namussuz hərif! O görəcəm. Ən yaxşı banlayan bir Dənizli xoruzu alıb, eyvana qoyacağam. Gecə-gündüz əclafın yanında banlasın.

Maral. Dənizli xoruzunu almağına nə ehtiyac var? Əlinə bir dəyənək götürüb, tavana takhatak döyürsən. Bəs deyil? Onsuz da o, şəkər xəstəsidir, bir də gördün səs-küydən “hop” deyər, çezdi.

Necati. Qoy gəbərsin, oğraş! Mən ona nə qədər yaxşılıq elədim. Onlar təzə köçəndə, evinin su kranlarına qədər mən təmir etmişdim. Demək olar ki, evini də mən əhəngləmişdim. (*Yenə yamsılayır*) “Allah mənə ev yox, sən kimi bir qonşu verib” deyib, əllərimə sarılmışdı.

Maral. Əl-qolunu sallama. O vaxtlar yazıq hələ iflic olmamışdı. Onu iflic edən də sən sən. (*Az qalib ki, üstünə atılsın*) Onsuz da köçməyi planlaşdırıblar. Sənin niyyətin bütün binadakıları buradan qaçırmadır. Hamını bir-bir uzaqlaşdırırsan. Çoxunun dəliqanlı uşaqları var. Qorxuram ki, bir gün bir küncə sıxışdırar –

lar. Ağlını başına yığ.

Necati (*söhbəti dəyişdirir*). Bir az əvvəl Qızılaydan keçdik... Orada qeyri-təbii nələrsə var. Minlərlə şagird toplaşib, gözləyirdilər... (*İlkərə*) Sən eşitmiş olarsan... Bir şey bilirsən?

İlkər. 555 K-nı eşitmədiniz?

Necati. O nədir? Şifrə kimi...

İlkər. Bu gün ayın neçəsidir?

Maral. Mayın 5-i.

İlkər. Budur... 5 May. Saat 5-də... K- da "Qızılay" da deməkdir.

Necati (*saatına baxır*). Yəni belə olan halda... Yarım saat sonra, "Qızılay" qarışacaq. Day bunlar əməlli-başlı cızıqlarından çıxdılar. İş İsmət paşanın başına daş atmağa qədər gətirdilər. Hökumətə, Universitetə hücum edirlər. Ordunu belə, lağa qoyurlar. Bütün rəsmi qurumlarla mübarizə edirlər... Amma sən yenə də onlara qoşulma... Görünür, məsələ özünəməxsus həll olunacaq. Başın bəlaya düşməsin. Atanı, ananı pərişan eləmə, oğlum.

(*Sükut*)

Maral (*Ayşəyə*). Münəvvəri tanıyırsan da, elə deyil?.. Eynəkli Münəvvər, canım.

Ayşə. Bildim, bildim.

Maral. Bax, o Münəvvərin bir qardaşı oğlu varmış. Adı kağızda yazılmışdı. (*Axtarib tapır*) Halim, Halim. Təhsil Nazirliyində ümumi müdirin köməkçisi işinə təyin edilib. Qardaşımdan Münəvvərə danışmışam. Münəvvər gedib, qardaşımın məsələsini Halim bəyə deyib. O da deyib ki: "Asan işdir, gəlsin, bu saat həll etdirim".

Ayşə. Çox yaxşı olar. Vallah, otellərdə sürünür. Amma müfəttiş İlkərə deyib. Müsbət rəy verib.

Necati. Evdən bir xəbər yoxdur?

Ayşə. Hələ satılmayıb. Xeyirlisilə bu işlər yoluna girsəydi...

(*Bayır qapının açıldığı və gurultu ilə bağlandığı eşidilir. Həsən içəri girir. Yaxası-başı açıqdır. İçib. Əlində çamadan var. Səhnədəkilər nə isə baş verdiyini başa düşürlər.*)

Həsən. Kimləri görürəm?!

Necati. Sabah gələsi deyildin?

Maral. İcazə almısan, qardaş?

Ayşə. İçib.

Həsən. Yeməyin var?

Ayşə. Hazırlamışam.

Həsən. Acam.

Ayşə. Yoxsa, təyinat məsələni həll olub?

Həsən. Baxaq görək, nə bişirmisən. Bu xanım ki var, xanımların şahıdır. De görək.

Ayşə. Əlbəttə, bişirmişəm.

Həsən (*sakit görünməyə çalışır*). Bizim ev də satılmaq üzrədir. Onda işimiz işdir. Bir az borc götürüb, bir mənzil alsaq, sonrası rahatdır. De, görək necəsən, oğlum?

İlkər. Çalışıram, ata.

Həsən. Çalışmısan. Çəkdiyimiz bu sıxıntılar, rüsvayçılıqlar, namussuzluqlarhamısı sənün üçündür.

Maral. Nə olub, qardaş?

Həsən. Əşşi, heç nə...

Maral. İcməyin düz deyil, qardaş.

Həsən. Mənə heç nə olmaz. Həyatdan bunca sınaqlar görmüş adama heç bir şey olmaz. Atın ölümü arpadan olsun.

Necati. Yoxsa, yıxılmısan?

Həsən (*sərt*). Mən yıxılacaq adama oxşayıram?

Necati. Üstün toz olub.

Həsən (*üstünü silkələyir*). Olur olsun da.

(Otağın qapısı açılır. Tanər qərarlı halda daxil olur. Sükut. Həsən, Tanəri görən kimi, başını – üzünü yana çevirir. Tanər axsaya-axsaya gəlir. Atasının əlini öpmək istəyir. Həsən əlini qərarlıca yana edir, çəkir.)

Tanər. Bağışla məni, ata, bağışla. (*Əlini uzanıb öpür. Həsən dayana bilməyib çevrilir, oğlunu bağrına basır. Sükut.*) Təzədən məktəbə başlayacağam, ata.

(Həsəndən başqa hamı sevirir.)

Maral. Bax, belə, oğlum.

Ayşə. Fal çıxdı.

Necati. Deyəsən, axır ki, ağıllandı.

Həsən (*hamısını susdurur*). Təhsilsiz adam yarımçıq adamdır. Amma müəllimlik yox, lisey oxu. Müəllim olmağın istəmirəm. Müəllim olma. Olma müəllim!.. (*Sükut... Həsən rahatlayıb*) Məni orada yenə sürgün elədilər.

(Digərləri Həsənin uzatdığı qərarlaməni alıb baxanda, Həsən çıxır. Məlumdur ki, tualetə gedib.)

Necati. Ankara hara, Ağrı hara?

Maral. Bir az dilini dinc saxla. Nə var, dinc saxla dilini. Camaatın sırğasından, bəzəyindən sənə nə?

Necati. Türkiyənin xəritəsini gətirin, bir baxaq görək, Ağrı hardadır?! Yerini tapaq.

Ayşə. Amma müfəttiş belə müsbət rəy vermişdi.

Həsən (*gəlir, son cümləni eşidib*). Müfəttişi də Ağrıya sürgün ediblər.

Necati (*İlkarın gətirdiyi xəritədə Ağrını tapıb*). Şərqi Anadoludadır, sərhəddə.

Ayşə. Belə xəstə vəziyyətdə oralara necə gedəcəksən?

Maral (*sevinclə*). Həyəcandan Münəvvərin qardaşı oğlunu yaddan çıxartdıq. Qardaş, Ağrıya getməyəcəksən.

Həsən. Başa düşmədim...

Maral. Bizim Münəvvərin qardaşı oğlu Nazirlikdə ümumi müdirin köməkçisi olub. Söz verib, səni bura dəyişəcəyik.

Necati. Deyib, gəlsin, gizlicə həll edərik.

Ayşə. Belə bir fürsət bir də ələ düşərmə?

Həsən. Nazirliyə gedib, əl-ayağını öpəcəyəm, hə?

Maral. Amma...

Necati. Burada nə var ki?

Ayşə. Bizi fikirləşmirsən?

Maral. Bir az real ol, qardaş.

Necati. Əl öpməklə, ağzın yeyiləcək?

Maral. Boş-boş danışma, qardaş.

Həsən. Mən günahkaram?

Maral. Nə günah?

Ayşə. Görürsünüz...

Necati (*Marala*). Başa düşmürəm.

Həsən. Məni məcbur edirsiniz.

Necati. Maralım, bu, nə deyir?

Həsən. Üzr istəməyimi istəyirsiniz?

Maral. Bunu hardan çıxartdın, qardaş?

Ayşə. Budur, bax, görün...

Necati. Təyinatın ləğv edilməsini istəyəcəksən... Həsən...

Həsən. Nə müqabilində? Yəni mən etdim, siz etməyin deyəcəyəm, hə?

Maral. Səndən belə bir şey istəyən yoxdur.

Həsən. Var, var. (*Hamını susdurur*) Məni Ankaraya göndərin demək, onlardan üzr istəmək deyil, bəs nədir? Günahı boynuna almaqdır. Mən günahkaram ki, onlardan üzr istəyim? Bizim kimilərin həyatda qürurdan, şərəfdən başqa itirəcəyimiz nə qalıb ki? Şərəfimizi də əlimizdən alsınlar? Ağrı bu ölkənin bir

hissəsi deyil mi? Mən orda da işləyəyəm. Məni başa düşmürsünüz? Heç olmasa, tərəş olunanda, güzgüdə üzümə utanmadan baxmaq şansım olar. (*İrəli addımlayır*) Həmişə namuslu olacaqsan. Niyə görə namuslu olacaqsan? Çünki namuslu adamın heç nədən qorxusu olmaz.

(*Artıq səsi eşidilməz olur. Çünki bayırdan əvvəlcə hay-küy, bağırtilar, sonra da böyük bir izdihamın eyni coşğuyula oxuduğu bir marş eşidilməyə başlayır:*

***Olarmı, belə olarmı?
Qardaş qardaşı vurarmı?
Lənətə gəlmiş diktatorlar,
Bu dünya sizə qalarmı?***

İlkər cəld yerindən qalxır, qərarlı, inadlı addımlarla bayıra çıxır... Arxasınca Tanər yerindən qalxır, axsaya-axsaya qardaşının arxasınca gedir... Aysə uşaqlarının ardınca çıxır...

Həsən danışığını davam etdirəndə, bayırdakı xorun oxuduğu marş bütün səhnəyə yayılır...)

SON

**Birinci yazılış : Ankara, 1973
İkinci yazılış : İstanbul, 1987
Üçüncü yazılış : İstanbul, 2007**

Tərcümə edən: ELVİN NURİ

Tərcümə tarixi: 09.IV.2019-23.IV.2019 (Bakı)

